

Utjecaj regionalnih migracija na gospodarski razvoj Republike Hrvatske

Gombar, Darja

Undergraduate thesis / Završni rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:069594>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-21**



Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)



Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
«Dr. Mijo Mirković»

DARJA GOMBAR

**UTJECAJ REGIONALNIH MIGRACIJA NA
GOSPODARSKI RAZVOJ REPUBLIKE
HRVATSKE**

Završni rad

Pula, 2017.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
«Dr. Mijo Mirković»

DARJA GOMBAR

**UTJECAJ REGIONALNIH MIGRACIJA NA
GOSPODARSKI RAZVOJ REPUBLIKE
HRVATSKE**

Završni rad

JMBAG: 0303003929, izvanredna studentica

Studijski smjer: Ekonomija

Predmet: Regionalna ekonomika

Znanstveno područje: društvene znanosti

Znanstveno polje: ekonomija

Znanstvena grana: opća ekonomija

Mentor / Mentorica: doc. dr. sc. Lela Tijanić

Pula, veljača 2017.



IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, Darja Gombar, kandidat za prvostupnika ekonomije, smjera Ekonomija ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

U Puli, veljača 2017. godine

Student:

Darja Gombar



IZJAVA

o korištenju autorskog djela

Ja, Darja Gombar dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom „Utjecaj regionalnih migracija na gospodarski razvoj Republike Hrvatske“ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, veljača 2017. godine

Potpis

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Osnovni pojmovi u analizi migracija.....	3
2.1. Pojam demografije i indikatori demografskog razvoja	3
2.2. Prirodno i mehaničko kretanje stanovništva – teorijsko određenje	5
3. Migracijske teorije	9
3.1. Neoklasična ekonomska teorija	10
3.2. Teorija dvostrukog tržišta rada	10
3.3. Novija teorija migracije radne snage	11
3.4. Teorija relativnog gubitka.....	12
3.5. Svjetska teorija sustava	12
4. Regionalna podjela teritorija Republike Hrvatske.....	13
5. Demografski trendovi u Republici Hrvatskoj.....	16
5.1. Ukupan broj stanovnika.....	16
5.2. Prirodno kretanje stanovništva	21
5.3. Mehaničko kretanje stanovništva	26
5.3.1. Vanjska migracija stanovništva	27
5.3.2. Unutarnja migracija stanovništva.....	39
6. Međupovezanost migracija i gospodarskog razvoja	47
6.1. Promjene na tržištu rada.....	47
6.2. Odabrani pokazatelji razvijenosti.....	54
6.3. Osvrt na rezultate analize međupovezanosti migracija i gospodarskog razvoja.....	65
7. Zaključak.....	75
Literatura	77

Popis tablica.....	83
Sažetak	85
Summary	86

1. Uvod

U doba globalizacije, u kojem se postupno ukidaju ograničenja na protok ljudi, roba i usluga među državama, otvaraju se nove mogućnosti za mobilnost ljudi, uz jednostavniji pristup informacijama i područjima koja nude bolje uvjete života. Stanovništvo se oduvijek selilo iz jednog mjesta u drugo, pri čemu su motivi migracija bili različiti, kao što su mogućnosti zapošljavanja ili nažalost prisilne migracije. Otvaranjem granica, izgradnjom infrastrukture i napretkom informacijsko komunikacijske tehnologije stvoreni su preduvjeti za sve veće dobrovoljne migracije. Migracije nije dovoljno promatrati samo na razini pojedinih država, budući da se danas mogu izdvojiti regionalna područja koja su specifična prema svojim migracijskim tijekovima koji utječu na gospodarski rast i razvoj samih regija, ali i posljedično na nacionalnu razinu, u pozitivnom i negativnom smislu.

Cilj rada je analizirati utjecaj regionalnih migracija na gospodarski razvoj na primjeru Republike Hrvatske. Polazi se od hipoteze da regionalne migracije značajno utječu na gospodarski razvoj. Konkretnije, promjena demografske slike Republike Hrvatske koja je nastala zbog mehaničkog kretanja stanovništva posljedično utječe na demografski i gospodarski razvoj Republike Hrvatske i njezinih županija. Kroz rad pokušat će se procijeniti povezanost između regionalnih demografskih promjena uzrokovanih vanjskim i unutarnjim migracijama i gospodarskih promjena.

Nakon uvoda, drugo poglavlje koncentrirat će se na teoriju i pokušati teorijski razložiti osnovne pojmove iz demografije koji su bitni u promatranju regionalnih migracija. Sukladno navedenom, u okviru istog poglavlja objasnit će se razlika između prirodnog i mehaničkog kretanja stanovništva.

U idućem poglavlju ukratko će se prikazati značajnije teorije koje su se pojavile, a vezane su za migracije i objasniti koji su glavni motivi migracija prema pojedinim teorijama.

S idućim poglavljem bit će prikazana regionalna podjela Republike Hrvatske, definirat će se regija u teorijskom smislu i za potrebe provođenja daljnje analize regionalnih migracija. Nakon toga, u sljedećem poglavlju bit će analizirani aktualni demografski trendovi kroz statistički dostupne podatke, s posebnim osvrtom na migracije, na nacionalnoj i regionalnoj razini.

Poglavlje koje slijedi usmjereno je na analizu odabranih ekonomskih pokazatelja čija će se kretanja komparirati s migracijskim promjenama kako bi se pokušalo utvrditi postoji li poveznica između značajnijih promjena koje su se događale u pogledu regionalnih migracija i gospodarskih promjena na nacionalnoj razini. Nakon toga, pokušat će se jasno sumirati svi teorijski i analitički nalazi proučeni za potrebe analize utjecaja demografskih, regionalnih migracijskih promjena na gospodarski razvoj.

U zaključku rada smisljeno će se sintetizirati glavni rezultati i zaključci analize te će se u konačnici komentirati dokazivanje ili opovrgavanje osnovne hipoteze rada.

U radu su korišteni brojni izvori literature, koji su relevantni za kreiranje prije svega teorijskog okvira, a zatim i za provođenje analize i izvođenje potpunijih zaključaka. Statistički podaci koji su korišteni u analizi preuzeti su većinom s internet stranica Državnog zavoda za statistiku Republike Hrvatske. U cilju izrade rada korištene su metode analize, sinteze, deskripcija, komparacija i povijesna metoda.

2. Osnovni pojmovi u analizi migracija

2.1. Pojam demografije i indikatori demografskog razvoja

Kako bi se omogućilo lakše razlaganje teme i razumijevanje samog pojma migracija, bitno se na trenutak zaustaviti i usredotočiti na samo definiranje demografije kao znanosti, kao i na osnovne pojmove te indikatore koji se koriste u demografskim analizama, a vezani su za temu rada.

Demografija (demo + grafija), pojam kojeg je u znanost prvi uveo francuski statističar i prirodoslovac Achille Guillard (1799.–1876.), općenito je znanost o stanovništvu.¹ „Demografija je društvena znanost koja obuhvaća proučavanje broja i prostornog razmještaja stanovništva, prirodnog i mehaničkoga (migracijskoga) kretanja stanovništva i promjene u demografskim socio-ekonomskim i ostalim strukturama stanovništva.“² Osnovni cilj demografije je spoznaja zakonitosti razvoja stanovništva u određenim društveno-ekonomskim uvjetima. Demografija je u svojem razvoju osobito vezana uz razvoj statistike.³

„Demografski razvoj je razvoj stanovništva koji se odvija u stalnom međudjelovanju između pojedinih demografskih varijabla i procesa, ali i između demografskih procesa te ekonomskih, socijalnih i drugih čimbenika koji djeluju na razvoj stanovništva određene zemlje ili užeg područja. Pojam demografskog razvoja sinonim je za kompleksni proces razvoja stanovništva koji proizlazi iz stalne interakcije između tzv. ukupnoga kretanja stanovništva, promjena u pojedinim njegovim strukturama (demografskim, socijalno-ekonomskim i dr.) i promjena u ekonomskim, socijalnim, kulturnim i ostalim čimbenicima koji izravno ili neizravno djeluju na pojedine komponente razvoja stanovništva.“⁴ Kroz definiranje pojma demografskog razvoja, vidimo da ukupno kretanje stanovništva čini njegov bitan sastavni dio, što su prije svega promjene u ukupnom broju stanovnika na određenom području u određenom vremenu nastale na primjer između dva popisa stanovništva, a pod utjecajem nekih od

¹ S. Ravlić (ur.), *Hrvatska enciklopedija - demografija*, Zagreb, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2016a., Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=14510>, (pristupljeno 14. listopada 2016.).

² Loc. cit.

³ Loc. cit.

⁴ S. Ravlić (ur.), *Hrvatska enciklopedija - demografski razvoj*, Zagreb, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2016b., Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=14514>, (pristupljeno 14. listopada 2016.).

čimbenika kao što su natalitet, mortalitet ili pak migracija.⁵ Ukupan broj stanovnika je prva i osnovna veličina koju dobivamo iz popisa stanovništva i ona je trenutčan statistički pokazatelj. U popisima su kako kroz povijest, a tako i danas prevladavale dvije osnovne definicije ukupnog stanovništva, od kojih se prva temelji na koncepciji takozvanog stalnog (rezidencijalnog) stanovništva, a druga na koncepciji takozvanog prisutnog stanovništva, pri čemu se stalnim stanovništvom smatraju sve one osobe koje su na tom području imale mjesto stalnog boravišta, bez obzira jesu li u trenutku popisa bile prisutne ili ne, dok se prisutnim stanovništvom smatraju sve one osobe koje su u trenutku popisa bile prisutne na tom području, bez obzira imaju li tu stalan boravak ili ne.⁶ Prema koncepciji stalnog stanovništva, ukupno stalno stanovništvo jednog područja u kritičnom trenutku, odnosno u trenutku popisa dobiva se iz tri skupine, od kojih prvu čini stalno prisutno stanovništvo (osobe koje su u trenutku popisa prisutne u mjestu u kojem imaju stalan boravak), drugu skupinu čine privremeno odsutne osobe (osobe koje u tom mjestu imaju stalan boravak, ali su slučajno privremeno odsutne u kritičnom trenutku), te treću skupinu čine osobe koje su slučajno prisutne na tom području (osobe koje imaju stalni boravak na nekom drugom području, ali su u kritičnom trenutku slučajno prisutne na tom mjestu popisa).⁷

Kao što je ranije spomenuto, pod pojmom ukupno kretanje stanovništva, smatraju se promjene koje nastaju u ukupnom broju stanovnika na jednom području, a pod utjecajem različitih čimbenika kao što su natalitet, mortalitet, migracije (emigracije i imigracije) ili raznih vanjskih čimbenika kao što su ratovi ili epidemije, pri čemu je utjecaj vanjskih čimbenika sadržan u razini nataliteta, mortaliteta ili migracija u danom području i vremenu.⁸ Kada se govori o promjenama u ukupnom broju svjetskog stanovništva, jasno je da na te promjene utječe odnos između rodnosti i smrtnosti stanovništva, no kada se govori o demografiji neke države ili područja, na ukupan broj stanovnika utječu svi ranije navedeni čimbenici.⁹

Iz svega navedenog, vidljivo je da se pod utjecajem promjena u razini nataliteta i mortaliteta s jedne strane i migracijama stanovništva između pojedinih područja s druge strane, stalno mijenjaju kako ukupan broj stanovnika tako i pojedine strukture

⁵ A. Wertheimer-Baletić, *Stanovništvo i razvoj*, Zagreb, MATE d.o.o., 1999., str. 195.

⁶ A. Akrap, A. i J. Gelo, „Stanovništvo i gospodarski razvoj“, u I. Družić (ur.), *Hrvatski gospodarski razvoj*, Zagreb, Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu; Politička kultura Zagreb, 2003., str. 30.

⁷ A. Wertheimer-Baletić, op. cit., str. 196.

⁸ Ibidem, str. 196.-197.

⁹ A. Akrap, i J. Gelo, op. cit., str. 38.

stanovništva, čime se dolazi da zaključka da je stanovništvo vrlo promjenjiva veličina. Ne postoji neki univerzalni, prirodni zakon koji bi regulirao kretanje stanovništva, već kretanje stanovništva zajednički oblikuju kako biološki tako i društveno-gospodarski, politički, zdravstveni i drugi čimbenici.¹⁰

Osim nataliteta, mortaliteta, migracija (emigracije i imigracije), važno je spomenuti i prostorni razmještaj stanovništva koji ne utječe na ukupan broj stanovnika, ali je dio općih gospodarskih i demografskih stanja i procesa.¹¹ Demografski procesi i prostorni razmještaj stanovništva rezultat su regionalnih razlika i preferencija koje se prvenstveno očituju kroz aktualne demografske trendove kao što su depopulacija, neravnomjerna prostorna naseljenost, i starenje stanovništva.¹²

U nastavku se pobliže objašnjavaju pojmovi koji su bitni kada se promatraju regionalne migracije.

2.2. Prirodno i mehaničko kretanje stanovništva – teorijsko određenje

Ukupno kretanje stanovništva sastoji se i zavisi od prirodnog i mehaničkog kretanja stanovništva, kao što je ranije istaknuto. To su ujedno dva osnovna oblika ukupnog kretanja stanovništva koja čine osnovne odrednice i dinamičke sastavnice razvoja stanovništva jedne zemlje. Svrha podjele na prirodno i mehaničko kretanje je upozoriti na kvalitativnu razliku između onog porasta ili smanjenja stanovništva koje je u danom prostoru i vremenu nastao pod utjecajem prirodnih komponenti, odnosno nataliteta i mortaliteta te onog porasta ili pada broja stanovnika koje je nastao pod utjecajem mehaničkih kretanja, odnosno emigracije i imigracije. Podjela na prirodno i mehaničko kretanje stanovništva nužna je zbog potrebe razlikovanja između dva, u biti različita procesa koji određuju promjene u broju stanovnika, a koji su različiti kako s obzirom na njihove odrednice, tako i s obzirom na posljedice koje ima svaki od njih na sveukupni razvoj stanovništva određene zemlje.¹³

¹⁰ A. Wertheimer-Baletić, op. cit., str. 197.

¹¹ I. Nejašmić i A. Toskić „Razmještaj stanovništva u Republici Hrvatskoj - dio općih demografskih i društveno-gospodarskih procesa“, *Geoadria*, vol. 5, no. 1, 2000., str. 93. Dostupno na <http://hrcak.srce.hr/9725>, (pristupljeno 10. veljače 2017.).

¹² S. Mrđen i M. Friganović „The Demographic Situation in Croatia“, *Geoadria*, vol. 3, no. 1, 1998., str. 47. Dostupno na <http://hrcak.srce.hr/9740>, (pristupljeno 10. veljače 2017.).

¹³ A. Wertheimer-Baletić, op. cit., str. 200.-201.

Kada se govori o prirodnom i mehaničkom kretanju stanovništva, potrebno je razlikovati dva različita modela stanovništva. Prvi je model zatvorenog stanovništva ili zatvorene populacije koji predstavljaju zemlje u kojima je obujam vanjske migracije, mehaničkog kretanja stanovništva praktički neznatan, pa se proučavanje promjena u broju stanovnika svodi isključivo na proučavanje sastavnica prirodnog kretanja. S druge strane, model otvorenog stanovništva, kojem pripada većina zemalja u svijetu, podrazumijeva stanovništvo one zemlje ili područja gdje promjena broja stanovnika ne ovisi samo o prirodnim već i o mehaničkim kretanjima, odnosno, njihovoj zajedničkoj rezultanti, što znači znatno složenije proučavanje promjena u broju stanovnika jer se zahtijeva poznavanje trenda svih sastavnica ukupnog kretanja stanovništva.¹⁴

Osnovne sastavnice prirodnog kretanja stanovništva su natalitet (rodnost) i mortalitet (smrtnost) stanovništva, što u pravilu rezultira prirodnim prirastom.¹⁵ Prirodni prirast je razlika broja živorođene djece i broja umrlih.¹⁶ Prirodna depopulacija, odnosno prirodno smanjenje stanovništva nastaje u obrnutoj situaciji, kada je broj umrlih viši nego broj živorođene djece. Nulti prirast ili prirodna stagnacija je situacija koja nastaje kada se broj rođenih izjednači sa brojem umrlih.¹⁷

Prirodno kretanje stanovništva predstavlja važan dio proučavanja promjena ukupnog broja stanovnika, ali u nastavku rada značajnija pažnja biti će pridodana mehaničkim kretanjima stanovnika i njihovom utjecaju na gospodarstvo, osim očekivano u dijelovima gdje nije moguće zaobići vezu između mehaničkog i prirodnog kretanja.

Mehaničko kretanje stanovništva, odnosno migracije, tradicionalno su područje demografskih istraživanja i čini sadržajno i metodološki najkompleksniju komponentu kretanja stanovništva. Kao što je ranije opisano, mehaničko i prirodno kretanje stanovništva međusobno je povezano i često u uzročno – posljedičnom odnosu, iako je prirodno kretanje izvorno biološki fenomen koji u određenom području i vremenu modificiraju brojni društveni čimbenici, a mehaničko kretanje je uglavnom racionalan

¹⁴ Ibidem, str. 206.-207.

¹⁵ Ibidem, str. 204.

¹⁶ Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, *Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2016.*, Zagreb, Državni zavod za statistiku, 2016e., str. 110. Dostupno na www.dzs.hr, (pristupljeno 25. prosinca 2016.).

¹⁷ A. Wertheimer-Baletić, op. cit., str. 204.

odgovor na međuregionalne razlike u razini gospodarskog razvitka koje znači i razlike u mogućnosti zaposlenja, boljih uvjeta života i rada i sličnog.¹⁸

Pojam migracija stanovništva označava prvenstveno prostornu pokretljivost, prostornu mobilnost stanovništva, međutim definirati pojam migracija nije jednostavno, jer svaki pokušaj da se migracija pojmovno odredi može dovesti do nekoliko definicija i tipologija migracija s obzirom na respektirani kriterij prilikom definicije.¹⁹ Ako promatramo kretanje stanovništva koje u konačnici rezultira promjenom prebivališta govorimo o užoj definiciji migracija, međutim, ako se osim na užu definiciju migracija, fokusiramo i na sve oblike mehaničke pokretljivosti, dakle i na kontinuiranu, redovitu cirkulaciju koja ne završava nužno trajnim preseljenjem govorimo o široj definiciji mehaničkoga kretanja.²⁰

Migrantom se u užem smislu smatra osoba koja definitivno mijenja mjesto stalnog prebivališta, neovisno da li se radi o unutarnjoj (unutar područja, zemlje) ili vanjskoj (van područja, inozemstvo) migraciji.²¹ Unutarnje migracije dalje možemo razlikovati kao unutarnje migracije na kraće ili dulje distance pa onda možemo govoriti o lokalnim, regionalnim ili interregionalnim migracijama.²² Definiranje regije proizlazi uglavnom iz njezinih prirodnih obilježja, ali i ekonomskih, političkih ili socijalnih čimbenika koji neku zajednicu povezuju u cjelinu, ili regiju.²³ Čovjek je kroz povijest svjesno ili spontano otkrivao značenje regije, a kroz povijest, ali i danas komparativne prednosti nekih regija poticale su ga na migracije.²⁴ Potrebno je napomenuti da udaljenost između polazišta i odredišta migracije ne mora biti značajna da bi se radilo o vanjskim migracijama, ili suprotno, da udaljenost može biti iznimno velika, a da se radi o unutarnjim migracijama.²⁵

Mehaničkom migracijom se mijenja geografski položaj dijela populacije napuštanjem regije podrijetla čime se iz emigracijske regije u imigracijsku regiju odnosi

¹⁸ Ibidem, str. 280.

¹⁹ Ibidem, str. 281.

²⁰ I. Lajić, „Migracije i demografski razvoj regije“, u I. Lajić (ur.), *Migracije i regionalni razvoj Hrvatske*, Zagreb, Institut za migracije i narodnost, 2010., str. 15.

²¹ A. Wertheimer-Baletić, op. cit., str. 282.

²² A. Wertheimer-Baletić, op. cit., str. 316.

²³ P. Maldini „Politički i administrativni aspekti regije: regionalizam, regionalizacija i regionalna politika“, *Zbornik Sveučilišta u Dubrovniku*, vol. 1, no. 1, 2014., str. 129. Dostupno na <http://hrcak.srce.hr/136523>, (pristupljeno 10. veljače 2017.).

²⁴ I. Lajić, op. cit., str. 11.

²⁵ Ibidem, str. 17.

sav biološki, kulturni, strukturalni potencijal te se time osiromašuje regija emigracije u onoj mjeri u kojoj se obogaćuje regija imigracije.²⁶

Iz navedenog je vidljivo da svaka migracija implicira dva područja, područje podrijetla i područje doseljenja te istodobno utječe na demografsku, ali potencijalno i na gospodarsku sliku ta dva područja.²⁷ Prema navedenom, osnovne sastavnice migracija su imigracija (useljavanje) i emigracija (iseljavanje), čija razlika u određenom razdoblju pokazuje migracijski saldo, neto migracije ili migracijsku bilancu pa ako je broj imigranata veći od broja emigranata imamo pozitivan migracijski saldo, odnosno mehanički rast broja stanovnika, ili obrnuto, ako je broj emigranata veći od broja imigranata imamo negativan migracijski saldo.²⁸ Nulti migracijski saldo nastaje kada se broj imigranata poklapa sa brojem emigranata.²⁹

²⁶ Ibidem, str. 15.

²⁷ A. Wertheimer-Baletić, op. cit., str. 282.-283.

²⁸ Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, *Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2016.*, Zagreb, Državni zavod za statistiku, 2016e., str. 112. Dostupno na www.dzs.hr, (pristupljeno 25. prosinca 2016.).

²⁹ A. Wertheimer-Baletić, op. cit., str. 282.-283.

3. Migracijske teorije

Postoji nekoliko različitih teorijskih modela koji objašnjavaju međunarodni protok ljudi i kapitala, međutim ne postoji univerzalno prihvaćeni teorijski okvir koji bi objasnio migracije i uključio i uzroke migracija. U starijim teorijama teoretičari se uglavnom bave procesom migracija radne snage, dok novije teorije pokušavaju objasniti zašto se migracije nastavljaju jednom kada su započele.³⁰ Kroz teorije se uglavnom razlikuju četiri faktora koji utječu na migracije; ekonomski, socijalni, politički i „povezujući“ faktori, a isto tako teorije se razlikuju i po tome gledaju li na migracije kao na privremeni fenomen ili ponavljajući fenomen.³¹ Kombinacija navedena četiri faktora određuje veličinu i smjer migracijskih tokova. Osnovna pretpostavka takvih migracijskih teorija je da što ima više faktora koji potiču na migraciju i što su oni izraženiji, migracija će biti češća, međutim ne pomažu u određivanju zašto su u nekim regijama migracije izraženije i češće nego u drugim regijama, kao ni zašto se samo neki pojedinci unutar takvih regija odlučuju na migraciju.³²

U ovom poglavlju bavit ćemo se teorijama koje su u svojim radovima prezentirali D. Massey³³ i J. School³⁴. Oni su teorijske pristupe migracijama podijelili na dvije kategorije, teorijske pristupe koji objašnjavaju inicijaciju, odnosno razloge nastanka migracije i teorijske pristupe koji objašnjavaju nastavak migracija. Ukratko ćemo se osvrnuti na teorijske pristupe koji objašnjavaju razloge nastanka migracija, odnosno neoklasičnu ekonomsku teoriju, teoriju dvostrukog tržišta rada, noviju teoriju migracije radne snage, teoriju relativnog gubitka te svjetsku teorija sustava.³⁵

³⁰ J. School, „Determinants of International Migration: Theoretical Approaches and Implications for Survey Research“, u R. Van der Erf i L. Heering (ur.), *Causes of International Migration, Proceedings of a Workshop, Luxembourg, 14-16 December 1994*, Luxembourg, Office for Official Publications of the European Communities, Brussels, ESCS-EC-EAEC, 1995., str. 3., Dostupno na: <https://books.google.hr/books?isbn=0788126849>, (pristupljeno 01. veljače 2017.).

³¹ R. Jennissen „Causality Chains in the International Migrations System Approach“, *Population Research and Policy Review*, vol. 26, no. 4, 2007., str. 411.-412. Dostupno na <http://econpapers.repec.org/>, (pristupljeno 9. prosinca 2016.).

³² J. School, op. cit., str. 3.

³³ D. S. Massey et. al. „International migration theory: The North American case“, *Population and Development Review*, vol. 20, no. 4, 1994., str. 699.-751. Dostupno na <http://www.jstor.org/stable/2137660>, (pristupljeno 10. veljače 2017.).

³⁴ J. School, op. cit., str. 3.-14.

³⁵ R. Jennissen, op. cit., str. 412.-413.

3.1. Neoklasična ekonomska teorija

Najstarija teorija migracija je neoklasična ekonomska teorija izvorno razvijena kako bi se objasnile radne migracije u procesu industrijalizacije.³⁶ Prema neoklasičnoj ekonomskoj teoriji razlike u plaćama između različitih područja glavni su razlog za migraciju radne snage.³⁷ Neoklasičnu ekonomsku teoriju može se razlikovati s obzirom na makroekonomski i mikroekonomski aspekt.³⁸

Makroekonomska neoklasična teorija govori da su razlike u plaćama posljedica geografskih razlika u ponudi i potražnji rada, iako i drugi čimbenici mogu imati značajan utjecaj, na primjer produktivnost rada ili stupanj organizacije rada. Primjenjujući makroekonomsku neoklasičnu ekonomsku teoriju možemo primijetiti da područja kojima nedostaje radne snage, a imaju višak kapitala, imaju relativno visoke plaće dok područja s viškom radne snage i nedostatkom kapitala, imaju niske plaće, pa se smjer protoka stanovništva kreće iz zemalja s niskim plaćama u zemlje s visokim plaćama.³⁹

Mikroekonomski neoklasični model također se koncentrira na tržište rada, no pretpostavlja da pojedinci rade racionalne analize troškova i koristi ne samo vezanih za odluku o migraciji već i o destinaciji te u svoju analizu uključuju ne samo koristi od većih plaća, već i troškove u koje spadaju, između ostalog i sama seoba, prilagodba na novu okolinu i sami psihološki troškovi koji proizlaze iz napuštanja obitelji i prijatelja.⁴⁰

3.2. Teorija dvostrukog tržišta rada

Teorija dvostrukog tržišta rada tvrdi da su migracije većim dijelom uzrokovane *pull* faktorima u razvijenim zemljama u koje se imigrira, odnosno *push* faktorima u zemljama iz kojih se emigrira.⁴¹ Prema toj teoriji segmenti na tržištu rada mogu biti primarni i sekundarni, pri čemu su primarni karakterizirani kapitalno intenzivnim

³⁶ M. Mesić, „Međunarodne migracije- teorijski pristupi“, u V. Puljiz, J. Tica i D. Vidović (ur.), *Migracije i razvoj Hrvatske - podloga za hrvatsku migracijsku strategiju*, Zagreb, Hrvatska gospodarska komora, 2014., str. 161.

³⁷ R. Jennisen, op. cit., str. 413.

³⁸ J. Schoorl, op. cit., str. 4.

³⁹ R. Jennissen, op. cit., str. 413.

⁴⁰ J. Schoorl, op. cit., str. 4.

⁴¹ Takozvani push faktori su negativni čimbenici u zemlji iz koje se emigrira, a koji potiču na migraciju, i mogu biti ekonomske, socijalne ili političke prirode, a pull faktori su faktori koji privlače migrante u zemlje u koje se imigrira. Pull faktori su komparativne prednosti. Kombinacija push i pull faktora određuje veličinu i smjer migracija. Izvor: J. Schoorl, op. cit., str. 3.-4.

metodama proizvodnje i uglavnom visokokvalificiranom radnom snagom dok su sekundarni karakterizirani radno intenzivnim metodama proizvodnje i uglavnom niskokvalificiranom radnom snagom. Ova teorija pretpostavlja da migracija proizlazi iz potražnje za radnom snagom u radno intenzivnom segmentu modernih industrijskih društava, odnosno u područjima u koja se migrira.⁴² Proces starenja stanovništva koji je jedna od demografskih karakteristika modernih industrijskih društava može dalje povećati potražnju za niskokvalificiranom radnom snagom isto kao i smanjivanje broja mladih koji ulaze na tržište rada, tako da mjerenja u ovom modelu zahtijevaju informacije kao što su struktura tržišta rada u zemljama u koje se emigrira, pogotovo razlikovanje primarnih i sekundarnih segmenata tržišta rada.⁴³

3.3. Novija teorija migracije radne snage

Novija teorija migracije radne snage proizlazi iz činjenice da se odluka o migraciji zbog potražnje za radnom snagom ne može objasniti samo na razini pojedinca, radnika, već se trebaju uzeti u obzir i širi društveni subjekti, a jedan od takvih subjekata je kućanstvo.⁴⁴ Kućanstva imaju tendenciju ne samo povećavanja dohotka već i izbjegavanja ili minimaliziranja rizika.⁴⁵ Jedan način smanjivanja rizika od nedovoljnog dohotka kućanstva je migracija radne snage obitelji, pri čemu migranti članovima obitelji mogu slati doznake koje imaju pozitivan utjecaj na ekonomiju zemalja iz koje se emigrira, jer na taj način dolazi do dodatnog priljeva kapitala u zemlju.⁴⁶ Slijedom navedenog, varijable koje su uključene u ovaj model su ne samo individualne, već se tiču i kućanstva, strukture i izvora dohotka, podataka o vrsti i uporabi dohotka kućanstva kao i percepcije o funkcioniranju različitih povezanih i značajnih tržišta.⁴⁷

⁴² R. Jennissen, op. cit., str. 413.

⁴³ J. Schoorl, op. cit., str. 4.

⁴⁴ R. Jennissen, op. cit., str. 413.

⁴⁵ J. Schoorl, op. cit., str. 4.

⁴⁶ R. Jennissen, op. cit., str. 413.

⁴⁷ J. Schoorl, op. cit., str. 3.

3.4. Teorija relativnog gubitka

Teorija relativnog gubitka tvrdi da je važan faktor migracija i svijest o drugim članovima ili kućanstvima u emitirajućim društvima o razlikama u prihodima. Poticaj na migriranje bit će veći u društvima koja su izložena ekonomskim nejednakostima.⁴⁸ Prema ovoj teoriji članovi kućanstva ne odlučuju se na migraciju kako bi povećali apsolutni dohodak kućanstva, već i kako bi poboljšali položaj kućanstva u odnosu na specifične referentne grupe, kao na primjer veći dohodak u odnosu na ostale stanovnike domicilne regije.⁴⁹

3.5. Svjetska teorija sustava

Svjetska teorija sustava izvore migracija povezuje sa strukturom svjetskog tržišta.⁵⁰ Prema ovoj teoriji migracije proizlaze direktno iz globalizacije tržišne ekonomije.⁵¹ Svjetska teorija sustava proučava migraciju iz globalne perspektive te naglašava da je interakcija između društava važna odrednica društvene promjene. Jedna od takvih interakcija je međunarodna trgovina između zemalja sa slabijim gospodarstvima i zemalja s naprednijim gospodarstvima koja uzrokuje ekonomsku stagnaciju i rezultira poteškoćama u uvjetima života kod zemalja sa slabijim gospodarstvima.⁵² Kapitalistički poduzetnici i menadžeri investiraju u slabije razvijena, još uvijek nekapitalistička društva, a s ciljem stjecanja vlasništva nad zemljom i sirovinama te tako mehanizacija poljoprivredne proizvodnje urušava tradicionalne ekonomske odnose u ruralnim predjelima, mala tržišna gospodarstva propadaju, a mobilnost poljoprivredne radne snage se povećava.⁵³

⁴⁸ R. Jennissen, op. cit., str. 413.

⁴⁹ O. Stark i J. E. Taylor „Migration Incentives, Migration Types: The Role of Relative Deprivation“, *The Economic Journal*, vol. 101, no. 408, 1991., str. 1164. Dostupno na <http://www.jstor.org/stable/2234433>, (pristupljeno 10. veljače 2017.).

⁵⁰ M. Mesić, op. cit., str. 161.

⁵¹ D. S. Massey et. al., op. cit., str. 722.

⁵² R. Jennissen, op. cit., str. 413.

⁵³ M. Mesić, op. cit., str. 165.

4. Regionalna podjela teritorija Republike Hrvatske

U kontekstu ovog rada doseljenim odnosno odseljenim stanovništvom smatra se stanovništvo koje je promijenilo uobičajeno mjesto stanovanja na području Republike Hrvatske i pri tome se govori o unutarnjim, regionalnim migracijama ili koje je promijenilo uobičajenu državu stanovanja na razdoblje koje je ili se očekuje da će biti dugo najmanje godinu dana te se tada govori o vanjskim migracijama.⁵⁴

Za potrebe čim boljeg razumijevanja teme i lakšeg objašnjavanja te povezivanja regionalnih migracija i gospodarskog razvoja na regionalnoj i državnoj razini, bitno je osim razmatranja osnovnih demografskih pojmova definirati i regije koje će se promatrati.

„Regija označava zemljopisno zaokružen prostor, povijesno, kulturno, ekonomski i politički relativno homogen i/ili relativno izdvojen u odnosu prema nekoj nadređenoj (geografskoj i/ili državnoj) cjelini.“⁵⁵ Zemljopisno određenje regije znači i prostorno-teritorijalnu dimenziju, odnosno definiranje jasno odredivih prirodnih granica koje zaokružuju neki teritorij i tako ga čine jedinstvenom geografskom cjelinom. Zemljopisno određenje nije dostatno da bi određeno područje bilo regija, već se regije mogu dijeliti i prema povijesno-političkom i kulturnom naslijeđu te sociostrukturnim obilježjima različitima od ostatka države u kojoj se regija nalazi.⁵⁶

Temeljem značajki što determiniraju regije moguće je napraviti i podjelu, pa tako možemo razlikovati prirodno-zemljopisne regije, ekonomske regije, povijesno-kulturne regije, političke.⁵⁷ Kako se regije često ne podudaraju s državnim granicama već mogu uključivati i cjeline unutar državnih granica i izvan njih, u međunarodnim odnosima, regija se promatra kao dio globalnoga međunarodnog sustava i na međunarodnoj razini, regija obuhvaća skup država koje dijele zajednički prostor nekog dijela Zemlje ili kontinenta.⁵⁸

⁵⁴ Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, *Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2016.*, Zagreb, Državni zavod za statistiku, 2016e., str. 112. Dostupno na www.dzs.hr, (pristupljeno 25. prosinca 2016.).

⁵⁵ P. Maldini, op. cit., str. 128.

⁵⁶ Ibidem, str. 129.

⁵⁷ Loc. cit.

⁵⁸ Loc. cit.

Hrvatska je pristupanjem članstvu u Europskoj uniji bila obvezna usvojiti statističku podjelu teritorija prateći sustav uspostave statističkih jedinica sukladno Nomenklaturi prostornih jedinica za statistiku (NUTS) na razine: NUTS 1, NUTS 2 i NUTS 3.⁵⁹ Statistička podjela teritorija, NUTS klasifikacija, ustanovljena je sedamdesetih godina 20. stoljeća od strane statističkog ureda Europske unije, Eurostat-a, a kako bi se omogućilo lakše prikupljanje, analiziranje, razvoj, usklađivanje i promicanje regionalne statistike unutar Europske unije.⁶⁰

Naime, NUTS je hijerarhijski sustav klasifikacije teritorija Europske unije, unutar nacionalnih, regionalnih ili administrativnih granica zemlje pri kojem se pored osnovnog kriterija broja stanovnika,⁶¹ moraju uvažiti kriteriji homogenosti statističkih jedinica, prirodno-geografske raznolikosti, povijesne tradicije i drugi dodatni kriteriji koji bi povezivali razine. Godine 2007., Republika Hrvatska je uspostavila teritorijalne jedinice koje odgovaraju europskom statističkom standardu i to na način da je prostorna jedinica za statistiku NUTS 1 Republika Hrvatska kao administrativna jedinica. Prostorne jedinice za statistiku NUTS 2 razine odnosile su se na 3 neadministrativne jedinice, koje su činile Sjeverozapadna Hrvatska, Panonska Hrvatska i Jadranska Hrvatska, nastale grupiranjem županija kao administrativnih jedinica niže razine, dok su se prostorne jedinice za statistiku NUTS 3 razine sastojale od 21 administrativne jedinice (20 županija i Grad Zagreb).⁶²

Nacionalna klasifikacija prostornih jedinica za statistiku koja je u primjeni od 2013. godine dijeli prostorne jedinice na statističku jedinicu NUTS 1 koja obuhvaća

⁵⁹ Službeni list Europske unije, Ispravak Uredbe (EZ) br. 1059/2003 Europskog parlamenta i Vijeća od 26. svibnja 2003. o uspostavi zajedničkog razvrstavanja prostornih jedinica za statistiku (NUTS) (SL L 154, 21. lipnja 2003., posebno izdanje Službenog lista Europske unije 14/sv. 1, od 27. lipnja 2012.), L 363/186, 2014. Dostupno na <http://data.europa.eu/eli/reg/2003/1059/corrigendum/2014-12-18/oj>, (pristupljeno 13. veljače 2017.).

⁶⁰ Ž. Čizmović et. al., *Projekt nomenklatura prostornih jedinica za statistiku*, Zagreb, Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, 2002., str. 3. Dostupno na <https://vlada.gov.hr/UserDocsImages//Sjednice/Arhiva/25.%20-%205.d.pdf>, (pristupljeno 10. veljače 2017.).

⁶¹ Kako bi se uspostavila odgovarajuća razina prema NUTS-u u koju se razvrstava određeni razred upravne jedinice države članice, prosječna veličina tog razreda upravne jedinice države članice izražava se unutar određenih pragova broja stanovnika i to kako je navedeno, NUTS 1 sa najmanje 3 milijuna, a najviše 7 milijuna, NUTS 2 najmanje 800 000, a najviše 3 milijuna, te NUTS 3 sa najmanje 150 000, a najviše 800 000 stanovnika. Izvor: Službeni list Europske unije, op. cit.

⁶² S., Klempić Bogadi i I. Lajić, „Suvremena migracijska obilježja statističkih jedinica Republike Hrvatske“, *Migracije i etničke teme*, vol. 30, no. 3, 2014., str. 441. Dostupno na <http://hrcak.srce.hr/135719>, (pristupljeno 11. veljače 2017.). Više o opravdanosti klasifikacije može se pronaći u: Ž. Lovrinčević, Z. Marić i E. Rajh „Kako optimalno regionalizirati Hrvatsku?“, *Ekonomski pregled*, vol. 56, no. 12, 2005., str. 1109.-1160. Dostupno na <http://hrcak.srce.hr/10425>, (pristupljeno 11. veljače 2017.).

cjelokupni državni teritorij. Kao NUTS 2 formiraju se dvije neadministrativne statističke jedinice, Jadranska Hrvatska u koju spadaju Primorsko-goranska, Ličko-senjska, Zadarska, Šibensko-kninska, Splitsko-dalmatinska, Istarska i Dubrovačko-neretvanska županija te Kontinentalna Hrvatska u koju spadaju Zagrebačka, Krapinsko-zagorska, Sisačko-moslavačka, Karlovačka, Varaždinska, Koprivničko-križevačka, Bjelovarsko-bilogorska, Virovitičko-podravska, Požeško-slavonska, Brodsko-posavska, Osječko-baranjska, Vukovarsko-srijemska te Međimurska županija i Grad Zagreb.⁶³ Regije najnižeg ranga, odnosno, NUTS 3 statističke jedinice istovjetne su sa 20 županija i Gradom Zagrebom.⁶⁴

Iako bi podjela koja je bila u primjeni od 2007. do 2013. godine, posebno na NUTS 2 razini zornije prikazala razlike između pojedinih regionalnih razina i regija, u idućim poglavljima analizirat će se demografski i gospodarski pokazatelji uzimajući u obzir podjelu teritorija Republike Hrvatske koja je na snazi od 2013. godine, a kroz analizu ćemo se osvrnuti i na podjelu koja je bila u primjeni od 2007. do 2013. godine.

⁶³ Narodne novine, Državni zavod za statistiku - Nacionalna klasifikacija prostornih jedinica za statistiku 2012. (NKPJS 2012.), Zagreb, Narodne novine d.d., br. 96/2012. Dostupno na http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2012_08_96_2161.html, (pristupljeno 12. veljače 2017.).

⁶⁴ S. Klempić Bogadi i I. Lajić, op. cit., str. 442.

5. Demografski trendovi u Republici Hrvatskoj

Stanovništvo je osnovni činitelj gospodarskog razvoja, a društveno blagostanje osnovni je cilj.⁶⁵ U ovom poglavlju bit će prikazani odabrani demografski trendovi u Republici Hrvatskoj, kako na državnoj tako i na regionalnoj razini, odnosno na razini županija gdje postoje dostupni podaci, kroz pokazatelje ukupnog broja i obilježja stanovnika (prema popisima stanovništva i prema procjenama za ostale godine u kojima se nije provodio popis stanovništva), zatim putem prikaza prirodnog kretanja stanovništva i mehaničkih migracija stanovništva. Prirodno kretanje stanovništva utječe na ukupan broj stanovnika, stoga je bitno dotaknuti se u razlaganju teme i tog dijela demografskih promjena.

5.1. Ukupan broj stanovnika

U tablici 1. prikazan je ukupan broj stanovnika Republike Hrvatske prema popisima stanovništva 1961., 1971., 1981., 1991., 2001. i 2011. godine, kao i gustoća stanovništva na 1 km², prosječna starost stanovništva, očekivano trajanje života, broj kućanstava i prosječan broj članova kućanstava, kao i broj obitelji i udio nepismenih osoba. Prije same analize treba istaknuti problematiku usporedbe rezultata posljednja tri popisa koja nastaje zbog promjene koncepcije popisa kao i izmijenjenih popisnih kriterija koji se odnose na neuključivanje, odnosno uključivanje popisane osobe u ukupno stanovništvo naselja popisa. Drugim riječima, potrebno je imati na umu da se međupopisne razlike u ukupnom broju stanovnika između 1991. i 2011. godine djelomično mogu objasniti promjenama u metodologiji popisa stanovništva.⁶⁶

⁶⁵ A. Akrap, i J. Gelo, op. cit., str. 25.

⁶⁶ D. Živić, „Prisilne (ratne) migracije kao čimbenik demografskih promjena u Hrvatskoj (1991.-2011.)“, u A. Akrap, I. Čipin i M. Strmota (ur.), *Demografija u Hrvatskoj, zbornik radova*. Zagreb, Ekonomski fakultet Zagreb, 2014., str. 298.

Tablica 1. Stanovništvo u Republici Hrvatskoj prema popisima stanovništva, u razdoblju od 1961. do 2011. godine

	1961.	1971.	1981.	1991.	2001.	2011.
Stanovništvo	4 159 696	4 426 221	4 601 469	4 784 265	4 437 460	4 284 889
Gustoća stanovništva na 1km²	73,6	78,3	81,4	84,6	78,4	75,7
Prosječna starost stanovništva:						
Muškarci	30,53	32,44	33,80	35,37	37,5	39,9
Žene	33,26	35,48	37,14	38,71	41,0	43,4
Očekivano trajanje života						
Muškarci	64,28	65,65	66,64	68,59	71,1	73,8
Žene	69,02	72,33	74,15	75,95	78,1	79,9
Broj kućanstava	1 167 586	1 289 325	1 423 862	1 544 250	1 477 377	1 519 038
Prosječan broj članova kućanstva	3,56	3,43	3,23	3,10	2,99	2,80
Broj obitelji	...	1 203 240	1 307 423	1 367 106	1 252 025	1 215 865
Udio nepismenih osoba (u %)	12,1	9,0	5,6	3,0	1,8	0,8
Muškarci	6,4	4,7	2,5	1,2	0,7	0,4
Žene	17,2	12,9	8,4	4,8	2,8	1,3

Izvor: izradila studentica prema podacima dostupnima iz publikacije Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, *Hrvatska u brojkama 2016.*, Zagreb, Državni zavod za statistiku, 2016b., str. 7. Dostupno na www.dzs.hr, (pristupljeno 18. studeni 2016.).

Iz tablice se može vidjeti trend smanjivanja ukupnog broja stanovnika od 1991. godine te uzimajući u obzir i istaknute promjene u metodologiji popisa stanovništva, veći dio depopulacije u promatranom razdoblju uglavnom je posljedica negativnih demografskih procesa i utjecaja niza ne demografskih čimbenika kretanja i razvoja stanovništva, gdje zasigurno spada i Domovinski rat koji utječe na podatke za razdoblje od 1991.-1995. godine.⁶⁷ Trend smanjivanja ukupnog broja stanovnika od 1991. godine, kao i uglavnom negativni trendovi u ostalim promatranim područjima, odnosno kretanja sa potencijalno negativnim posljedicama, kao što je na primjer

⁶⁷ Loc. cit.

povećanje broja kućanstva, ali s istovremenim smanjenjem broja članova kućanstva, mogu potencijalno imati negativne posljedice koje će se manifestirati i u gospodarskoj sferi. Trend rasta prosječne starosti stanovništva podupire demografsko starenje, proces koji se javlja kao posljedica demografskog i gospodarskog razvoja, jednako kao i trend rasta očekivanog trajanja života.⁶⁸ Ono je sudbina većine razvijenih društava, a posljedica je demografske tranzicije.⁶⁹

Demografsko starenje u dugom roku smanjuje udio stanovništva u fertilnim dobnim skupinama što utječe na pad stope nataliteta čime se dodatno ubrzava taj proces. Zatim, demografsko starenje implicira i porast stope mortaliteta jer se povećava udio starijeg stanovništva.⁷⁰ Ovakvi rastući trendovi u prosječnoj starosti stanovništva i očekivanom trajanju života, uz istovremene negativne trendove u ukupnom broju stanovnika, mogli bi u konačnici rezultirati ozbiljnim problemima u nestašici radne snage.⁷¹ Demografsko starenje je proces koji izaziva zabrinutost na nacionalnoj, ali i na regionalnoj i lokalnoj razini, kako zbog prognoza o rastu ekonomskih i socijalnih troškova koje ono nosi, ali i zbog pitanja o održivom funkcioniranju malih sredina koje su starenjem najviše pogođene.⁷²

Uz demografsko starenje, u prethodnoj tablici 1. i u idućoj tablici 2. jasno je vidljiv spomenuti proces depopulacije, odnosno trend pada broja stanovnika, koji će ubrzati proces demografskog starenja.⁷³

U tablici 2. prikazan je ukupan broj stanovnika te broj stanovnika u 20 županija i Gradu Zagrebu prema popisima iz 1971., 1981., 1991., 2001., i 2011. godine. Iz tablice 2. je vidljivo da ukupan broj stanovnika bilježi trend rasta do 1991. godine, od kada je u padu do 2011. godine (kao što je ranije opisano), a takvi trendovi javljaju se i na NUTS 2 razini. Kontinentalna Hrvatska ima daleko veći ukupni broj stanovnika u usporedbi s Jadranskom Hrvatskom po svim popisima stanovništva, što pokazuje

⁶⁸ A. Akrap, i J. Gelo, op. cit., str. 42.

⁶⁹ I. Čipin et. al., *Stručna podloga za izradu Strategije prostornog razvoja Republike Hrvatske: „Demografski scenariji i migracije“*, Zagreb, Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet Katedra za demografiju, 2014., str. 10. Dostupno na www.hzpr.hr, (pristupljeno 10. veljače 2017.).

⁷⁰ D. Živić „Demografske odrednice i posljedice starenja stanovništva Hrvatske“, *Revija za socijalnu politiku*, vol. 10, no. 3, 2003., str. 317. Dostupno na <http://hrcak.srce.hr/30163>, (pristupljeno 9. veljače 2017.).

⁷¹ A. Akrap i J. Gelo, op. cit., str. 42.

⁷² I. Čipin et. al., op. cit., str. 10.

⁷³ Loc. cit.

izrazito neravnomjeran prostoran razmještaj stanovnika. Navedeno se može uočiti na županijskoj razini znatno detaljnije.

U Kontinentalnoj Hrvatskoj najveći broj stanovnika u 2011. godini ima Grad Zagreb, s trendom rasta kroz svih pet godina. Nakon Grada Zagreba po ukupnom broju stanovnika nalaze se Zagrebačka, a zatim Osječko-baranjska županija, od kojih Zagrebačka županija i Grad Zagreb imaju konstantan rast ukupnog broja stanovnika u promatranim godinama popisa, dok Osječko-baranjska županija bilježi pad ukupnog broja stanovnika od 1991. godine, što je većim dijelom zasigurno posljedica Domovinskog rata, uz gospodarske probleme s kojima je istočni dio Hrvatske suočen proteklih godina. Najmanji ukupni broj stanovnika u Kontinentalnoj Hrvatskoj bilježe Požeško-slavonska te Virovitičko-podravska županija koje ujedno spadaju u županije sa najmanjim brojem stanovnika na nacionalnoj razini, uz Ličko-senjsku županiju, u Jadranskoj Hrvatskoj.

U Jadranskoj Hrvatskoj najveći ukupni broj stanovnika bilježi Splitsko-dalmatinska županija, zatim Primorsko-goranska te Istarska županija, s time da Splitsko-dalmatinska i Primorsko-goranska županija bilježe pad ukupnog broja stanovnika od 1991. godine., dok Istarska županija ima konstantan trend rasta ukupnog broja stanovnika. Najmanji broj stanovnika u Jadranskoj Hrvatskoj imaju spomenuta Ličko-senjska i Šibensko-kninska županija.

Tablica 2. Stanovništvo prema popisima u razdoblju od 1971. do 2011. godine, po županijama Republike Hrvatske i NUTS 2 regijama

Županija	Stanovništvo prema popisima				
	1971.	1981.	1991.	2001.	2011.
Republika Hrvatska	4 426 221	4 601 469	4 784 265	4 437 460	4 284 889
Kontinentalna Hrvatska	3 024 966	3 119 674	3 204 052	3 010 452	2 872 954
Zagrebačka	232 836	259 429	282 989	309 696	317 606
Krapinsko-zagorska	161 247	153 567	148 779	142 432	132 892
Sisačko-moslavačka	258 643	255 292	251 332	185 387	172 439
Karlovačka	195 096	186 169	184 577	141 787	128 899
Varaždinska	184 380	187 495	187 853	184 769	175 951

<i>(nastavak tablice 2.)</i>					
Županija	Stanovništvo prema popisima				
	1971.	1981.	1991.	2001.	2011.
Koprivničko-križevačka	138 994	133 790	129 397	124 467	115 584
Bjelovarsko-bilogorska	157 806	149 458	144 042	133 084	119 764
Virovitičko-podravska	116 314	107 339	104 625	93 389	84 836
Požeško-slavonska	101 750	99 189	99 334	85 831	78 034
Osječko-baranjska	351 164	356 286	367 193	330 506	305 032
Brodsko-posavska	164 065	167 667	174 998	176 765	158 575
Vukovarsko-srijemska	217 115	224 103	231 241	204 768	179 521
Međimurska	115 660	116 825	119 866	118 426	113 804
Grad Zagreb	629 896	723 065	777 826	779 145	790 017
Jadranska Hrvatska	1 401 255	1 481 795	1 580 213	1 427 008	1 411 935
Šibensko-kninska	161 199	152 128	152 477	112 891	109 375
Zadarska	190 356	194 098	214 777	162 045	170 017
Splitsko-dalmatinska	389 277	436 680	474 019	463 676	454 798
Istarska	175 199	188 332	204 346	206 344	208 055
Dubrovačko-neretvanska	108 131	115 683	126 329	122 870	122 568
Ličko-senjska	106 433	90 836	85 135	53 677	50 927
Primorsko-goranska	270 660	304 038	323 130	305 505	296 195

Izvor: izradila studentica prema podacima dostupnima iz publikacije Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, *Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2015.*, Zagreb, Državni zavod za statistiku, 2015., str. 132. Dostupno na www.dzs.hr, (pristupljeno 18. studeni 2016.).

Iz navedenog slijedi da su na razini Republike Hrvatske vidljive regionalne razlike s obzirom na ukupan demografski potencijal što može višestruko utjecati na gospodarski rast i razvoj regionalnog i nacionalnog gospodarstva, stoga je nužno detaljnije analizirati odrednice koje su tome pridonijele.

5.2. Prirodno kretanje stanovništva

U ovom poglavlju ukratko će se prikazati indikatori vezani za prirodno kretanje stanovništva, odnosno broj živorođene i mrtvorodne djece, broj umrlih i prirodni prirast.

U idućoj tablici (tablici 3.) prikazana je procjena broja stanovnika sredinom godine i prirodno kretanje, u razdoblju od 1974. do 2015. godine, broj živorođene i mrtvorodne djece, broj umrlih i prirodni prirast. Podaci o ukupnom broju stanovnika u promatranom razdoblju u tablici 3. potvrđuju podatke i trendove prikazane u prethodnoj tablici (tablica 2.). Konačna procjena za sredinu 2015. godine je 4 204 000 stanovnika.

Iz tablice 3. također se može vidjeti negativni trend prirodnog prirasta, koji je do 1991. godine uglavnom u pozitivnim vrijednostima, što znači da su se ukupan broj rođenih i ukupan broj umrlih smanjivali, ali još uvijek je tada postojao veći broj rođenih nad brojem umrlih. Od 1991. godine do 1995. godine bilježi se negativan prirodni prirast. To razdoblje je razdoblje Domovinskog rata, koji može objasniti smanjenje ukupnog broja rođenih, odnosno negativan prirodni prirast. Godina 1996. i 1997., bilježe pozitivan prirodni prirast sa trendom rasta, međutim od 1998. bilježi se negativan prirodni prirast, odnosno, broj umrlih postaje veći od broja rođenih i to sa trendom povećanja negativne stope prirodnog prirasta.⁷⁴

Smanjenje broja stanovnika iskazano u tablicama 1.-3. posljedica je sve nepovoljnijih prethodno navedenih obilježja stanovništva, kao što je demografsko starenje i negativna stopa prirodnog prirasta, kao i utjecaja Domovinskog rata te problema u razvojnom zaostajanju. Koliko pojedini od navedenih čimbenika utječe na smanjenje broja stanovnika teško je odrediti, ali u svakom slučaju, Domovinski rat je bitno pridonio širenju i produbljivanju procesa depopulacije i ostalim disparitetima u regionalnom razvoju, što je u novije razdoblje pod snažnim utjecajem gospodarskih problema s kojima se Hrvatska suočava. Uz to, Domovinskim ratom najviše su bile pogođene županije koje su uglavnom već i u predratnom razdoblju bile zahvaćene

⁷⁴ D. Živić, „Prisilne (ratne) migracije kao čimbenik demografskih promjena u Hrvatskoj (1991.-2011.)“, u A. Akrap, I. Čipin i M. Strmota (ur.), *Demografija u Hrvatskoj, zbornik radova*. Zagreb, Ekonomski fakultet Zagreb, 2014., str. 298-299.

demografskim izumiranjem, depopulacijom i/ili zaostajanjem u gospodarskom razvoju.⁷⁵

Tablica 3. Stanovništvo Republike Hrvatske - procjena sredinom godine i prirodno kretanje, u razdoblju od 1974. do 2015. godine

	Stanovništvo (procjena sredinom godine), tis.	Rođeni		Živorodeni izvan braka	Stručna pomoć pri porođaju	Umrli		Prirodni prirast
		živorodeni	mrtvorodeni			ukupno	dojenčad	
1974.	4 482	67 251	446	3 379	65 294	44 950	1 695	22 301
1975.	4 500	67 016	472	3 261	65 357	45 640	1 543	21 376
1980.	4 588	68 220	383	3 472	67 612	50 100	1 403	18 120
1985.	4 702	62 665	297	3 680	62 391	52 067	1 039	10 598
1990.	4 778	55 409	246	3 874	55 283	52 192	591	3 217
1991.	4 513	51 829	269	3 905	51 698	54 832	575	-3 003
1992.	4 470	46 970	261	3 605	46 853	51 800	546	-4 830
1993.	4 641	48 535	199	3 760	48 438	50 846	480	-2 311
1994.	4 649	48 584	221	3 714	48 475	49 482	495	-898
1995.	4 669	50 182	215	3 775	50 107	50 536	449	-354
2000.	4 426	43 746	229	3 927	43 708	50 246	324	-6 500
2005.	4 442	42 492	186	4 464	42 474	51 790	242	-9 298
2010.	4 418	43 361	185	5 752	43 345	52 096	192	-8 735
2011.	4 280	41 197	145	5 768	41 185	51 019	192	-9 822
2012.	4 268	41 771	130	6 444	41 756	51 710	150	-9 939
2013.	4 256	39 939	144	6 442	39 923	50 386	162	-10 447
2014.	4 238	39 566	150	6 889	39 559	50 839	199	-11 273
2015.	4 204	37 503	163	6 802	37 497	54 205	154	-16 702

Izvor: izradila studentica prema podacima dostupnima iz publikacije Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, *Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2016.*, Zagreb,

⁷⁵ D. Pejnović „Depopulacija županija i disparitet u regionalnom razvoju Hrvatske“, *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, vol. 13., no. 4-5, 2004., str. 713.-714. Dostupno na <http://hrcak.srce.hr/16234>, (pristupljeno 09. veljače 2017.).

Državni zavod za statistiku, 2016e., str. 119. Dostupno na www.dzs.hr, (pristupljeno 25. prosinca 2016.).

Tablica 4. prikazuje prirodno kretanje stanovništva u 2015. godini po županijama i NUTS 2 regijama Republike Hrvatske. U tablici se pobliže može vidjeti ukupan broj rođenih, broj muških i ženskih živorođenih, mrtvorodenih, broj umrlih muških i ženskih osoba te prirodni prirast koji se dobiva oduzimanjem broja umrlih od broja živorođenih, na razini Republike Hrvatske, na razini Kontinentalne i Jadranske Hrvatske te na razini županija.

Iz tablice se vidi da najveći ukupan broj rođenih unutar Kontinentalne Hrvatske ima Grad Zagreb, zatim slijede Zagrebačka pa Osječko-baranjska županija. Najmanji ukupan broj rođenih ima Požeško-slavonska te Virovitičko-podravska županija. Veći broj živorođenih je uglavnom muškog spola u cijeloj Hrvatskoj, sa iznimkom Požeško-slavonske županije. Najveći ukupan broj rođenih unutar Jadranske Hrvatske imaju Splitsko-dalmatinska, Primorsko-goranska i Istarska županija, a najmanji ukupan broj rođenih ima Ličko-senjska županija.

Iz podataka o umrlima vidljivo je da na razini cijele Hrvatske umire više žena nego muškaraca. Najveći ukupan broj umrlih na razini Kontinentalne Hrvatske ima Grad Zagreb, nakon kojeg slijede Osječko-baranjska te Zagrebačka županija. Najmanji ukupan broj umrlih na razini Kontinentalne Hrvatske imaju Požeško-slavonska, Virovitičko-podravska, zatim Međimurska županija. Najveći ukupan broj umrlih na razini Jadranske Hrvatske imaju Splitsko-dalmatinska, Primorsko-goranska te Istarska županija. Najmanji ukupan broj umrlih na razini Jadranske Hrvatske ima Ličko-senjska županija, nakon koje slijedi Dubrovačko-neretvanska županija.

Gledajući prirodni prirast, odnosno razliku između ukupnog broja živorođenih i ukupnog broja umrlih, sve županije u Republici Hrvatskoj u 2015. godini imaju negativan prirodni prirast, od kojih najveći negativni prirodni prirast u Kontinentalnoj Hrvatskoj ima Osječko-baranjska županija, iza koje slijede Sisačko-moslavačka i Karlovačka županija. Na razini Jadranske Hrvatske najveći negativni prirodni prirast imaju Primorsko-goranska te Splitsko-dalmatinska županija. Najmanji negativni prirodni prirast ima Dubrovačko-neretvanska županija, nakon koje slijedi Međimurska

županija sa nešto većim negativnim prirodnim prirastom, zatim Požeško-slavonska, Virovitičko-podravska i Zadarska županija.

Vidljivo je da su depopulacijom uglavnom pogođene ekonomski slabije razvijene županije, kao što su to Ličko-senjska, Sisačko-moslavačka, Karlovačka, Virovitičko-podravska županija, za koje je karakteristično da se radi o pretežno ruralnim područjima, koja su uglavnom emigracijska i imaju oslabljeni reproduktivni potencijal.⁷⁶

Tablica 4. Prirodno kretanje stanovništva u 2015. godini, po županijama Republike Hrvatske i NUTS 2 regijama

Županija	Rođeni				Umrli		Prirodni prirast
	Ukupno	Živorodeni		Mrtvorodeni	Muški	Ženski	
		Muški	Ženski				
Republika Hrvatska	37 666	19 379	18 124	163	26 414	27 791	-16 702
Kontinentalna Hrvatska	25 407	13 062	12 230	115	17 684	19 244	-11 636
Zagrebačka	2 725	1 386	1 326	13	1 814	1 878	-980
Krapinsko-zagorska	1 040	543	494	3	907	937	-807
Sisačko-moslavačka	1 276	657	614	5	1 221	1 398	-1 348
Karlovačka	957	481	471	5	967	1 060	-1 075
Varaždinska	1 464	759	696	9	1 150	1 216	-911
Koprivničko-križevačka	1 015	519	491	5	792	834	-616
Bjelovarsko-bilogorska	976	497	478	1	884	933	-842
Virovitičko-podravska	698	368	325	5	547	586	-440
Požeško-slavonska	638	308	328	2	462	614	-440
Brodsko-posavska	1 319	678	636	5	1 079	1 046	-811
Osječko-baranjska	2 561	1 335	1 216	10	1 962	2 146	-1 557
Vukovarsko-srijemska	1 445	750	688	7	1 177	1 223	-962

⁷⁶ I. Čipin et. al., op. cit., str. 10.

(nastavak tablice 4.)

Županija	Rođeni				Umrli		Prirodni prirast
	Ukupno	Živorodeni		Mrtvorodeni	Muški	Ženski	
		Muški	Ženski				
Međimurska	1 217	612	597	8	610	664	-65
Grad Zagreb	8 076	4 169	3 870	37	4 112	4 709	-782
Jadranska Hrvatska	12 259	6 317	5 894	48	8 730	8 547	- 5 066
Ličko-senjska	388	204	182	2	439	480	-533
Primorsko-goranska	2 350	1 192	1 152	6	1 868	1 916	-1 440
Splitsko-dalmatinska	4 127	2 152	1 958	17	2 595	2 557	-1 042
Istarska	1 710	880	821	9	1 267	1 147	-713
Dubrovačko-neretvanska	1 287	668	615	4	674	668	-59
Zadarska	1 573	795	773	5	1 099	973	-504
Šibensko-kninska	824	426	393	5	788	806	-775

Izvor: izradila studentica prema podacima dostupnima iz publikacije Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, *Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2016.*, Zagreb, Državni zavod za statistiku, 2016e., str. 135. Dostupno na www.dzs.hr, (pristupljeno 25. prosinca 2016.).

U tablicama 1.-4. prikazano je direktno ili indirektno prirodno kretanje stanovnika u Republici Hrvatskoj, na razini Kontinentalne i Jadranske Hrvatske i na razini županija. Iz opisanih indikatora vidljivi su nepovoljni demografski procesi, depopulacija i starenje koji postaju ograničavajući čimbenici u društvenom i gospodarskom razvoju⁷⁷, a zatim se može primijetiti i velika neravnoteža u prostornom razmještanju stanovnika unutar Republike Hrvatske s obzirom da veći dio stanovnika živi u Kontinentalnoj Hrvatskoj. Najveći ukupan broj stanovnika imaju u pravilu županije koje su percipirane kao razvijenije, odnosno Grad Zagreb, Zagrebačka, Osječko-baranjska, Primorsko-

⁷⁷ S. Klempić Bogadi i I. Lajić, op. cit., str. 447.

goranska, Splitsko-dalmatinska te Istarska, a to su uglavnom ujedno i županije koje imaju najveći ukupan broj rođenih, ali i najveći ukupan broj umrlih. Podaci o prirodnom prirastu pokazuju trend odumiranja stanovništva u županijama i regijama koje već i imaju problem sa niskim ukupnim brojem stanovnika, kao što su Sisačko-moslavačka i Karlovačka županija. Sve navedeno potrebno je promatrati u kontekstu druge značajne odrednice kretanja stanovništva, kao što je mehaničko kretanje.

5.3. Mehaničko kretanje stanovništva

Statistika selidbi najlošiji je dio demografske statistike, pa su tako i podaci o migracijama stanovništva uglavnom nedovoljni za kvalitetniju znanstvenu analizu. Stoga se analiza migracija najčešće prati posrednom metodom, odnosno usporedbom vitalne statistike i popisnih podataka o doseljenima.⁷⁸

Kada govorimo o migracijama, razlikujemo privremene i trajne migracije. Privremeni migranti ne mijenjaju prebivalište, ali migriraju i duže izbivaju iz mjesta prebivališta u koje se redovno vraćaju, a uglavnom se radi o učenicima, studentima, radnicima.⁷⁹ U privremene migracije spadaju i dnevne migracije koje su ponajprije vezane uz funkciju rada i obrazovanja u pojedinom naselju. Naselja koja imaju izraženu funkciju rada privlače radnike iz okolnih naselja koja nemaju toliko izraženu funkciju rada.⁸⁰ Privremene migracije ne utječu na kretanje ukupnog stanovništva unutar države niti na promjenu broja stanovnika na razini regije ili naselja.⁸¹ Međutim, iako takve privremene migracije *de facto* ne utječu na kretanje ukupnog broja stanovnika unutar države niti na promjenu broja stanovnika na regionalnoj razini, one u konačnici mogu prijeći u konačnu, trajnu migraciju koja može imati učinak na navedeno.⁸² Uz privremene migracije razlikujemo i trajne migracije, odnosno migrante koji trajno mijenjaju svoje prebivalište.⁸³

⁷⁸ A. Akrap i J. Gelo, op. cit., str. 39.

⁷⁹ Ibidem, str. 41.

⁸⁰ I. Turk, „Dnevna cirkulacija (migracija) stanovništva u srednjim gradovima Hrvatske“, u A. Akrap, I. Čipin i M. Strmota, M. (ur.), *Demografija u Hrvatskoj, zbornik radova*. Zagreb, Ekonomski fakultet Zagreb, 2014., str. 478.

⁸¹ A. Akrap i J. Gelo, op. cit., str. 41.

⁸² I. Turk, op. cit., str. 478.

⁸³ A. Akrap i J. Gelo, op. cit., str. 41.

Krajem 2012. godine u Republici Hrvatskoj počeo se primjenjivati novi Zakon o prebivalištu⁸⁴ i njegova izmjena od kraja 2013. godine⁸⁵, kojim se određuje nova zakonska obaveza prijave i odjave prebivališta koja nalaže da je osoba koja se iseljava iz Hrvatske radi trajnog nastanjenja u drugoj državi ili privremeno odlazi na razdoblje dulje od godine dana, dužna prije iseljenja odjaviti prebivalište, odnosno o svom odlasku na vrijeme duže od godine dana obavijestiti nadležnu policijsku upravu.⁸⁶ Podaci od 2013. uključuju osobe koje su napustile prebivalište u trajanju duljem od godinu dana radi privremenog odlaska izvan Republike Hrvatske i svoj privremeni odlazak prijavile su Ministarstvu unutarnjih poslova.⁸⁷

U nastavku se analiziraju trajne vanjske i unutarnje migracije temeljem dostupnih podataka o vanjskim migracijama, odnosno o broju ljudi koji su iz Hrvatske odselili u inozemstvo te o broju ljudi koji su iz inozemstva doselili u Republiku Hrvatsku, kao i podaci o unutarnjim migracijama, unutar Republike Hrvatske.

5.3.1. Vanjska migracija stanovništva

Vanjska migracija stanovništva podrazumijeva doseljavanje stanovništva iz drugih država, odnosno iseljavanje domaćeg stanovništva izvan granica njihove države.⁸⁸ U ovom poglavlju prikazane su vanjske migracije Republike Hrvatske, pri čemu će se analizirati podaci o ukupnoj vanjskoj migraciji, vanjska migracija po zemljama državljanstva te vanjska migracija stanovništva po županijama. Vanjska migracija stanovništva, kako je već napomenuto ima utjecaj na ukupan broj stanovnika zemlje iz koje se emigrira i zemlje u koju se imigrira, odnosno zemlje ishodišta i odredišta.⁸⁹ Osim na ukupan broj stanovnika, migracije utječu i na demografsku strukturu tih zemalja, dobno-spolnu, obrazovnu strukturu, nacionalni sastav i vjersku

⁸⁴ Narodne novine, Zakon o prebivalištu, Zagreb, Narodne novine d.d., br. 144/2012. Dostupno na http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2012_12_144_3072.html, (pristupljeno 6. veljače 2017.).

⁸⁵ Narodne novine, Uredba o izmjeni zakona o prebivalištu, Zagreb, Narodne novine d.d., br. 158/2013. Dostupno na http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_12_158_3310.html, (pristupljeno 6. veljače 2017.).

⁸⁶ D. Župarić-Ilić i M. Bara, „Unutrašnje i vanjske migracije u Hrvatskoj: povijesni i suvremeni kontekst“, u V. Puljiz, J. Tica i D. Vidović, D. (ur.), *Migracije i razvoj Hrvatske - podloga za hrvatsku migracijsku strategiju*, Zagreb, Hrvatska gospodarska komora, 2014., str. 204.

⁸⁷ Državni zavod za statistiku, *Migracija stanovništva Republike Hrvatske u 2015.*, Priopćenje, broj: 7.1.2., Zagreb, Državni zavod za statistiku, 2016c. Dostupno na http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2016/07-01-02_01_2016.htm, (pristupljeno 6. prosinca 2016.).

⁸⁸ A. Wertheimer-Baletić, op. cit., str. 319.

⁸⁹ A. Wertheimer-Baletić, op. cit., str. 282.-283.

pripadnost, a posljedično se pojedina kretanja i trendovi u gospodarstvu mogu povezati sa trendovima i kretanjima migracija,⁹⁰ što će se pokušati komparirati kroz poglavlja koja slijede.

Tablica 5. Vanjska migracija stanovništva u razdoblju od 2000. do 2014. godine

	Ukupno	Žene	Muškarci	Spolna raspodjela, %	
				Žene	Muškarci
Doseljeni					
2000.	29 385	15 663	13 722	53,3	46,7
2002.	20 365	10 170	10 195	49,9	50,1
2004.	18 383	9 002	9 381	49,0	51,0
2006.	14 978	6 823	8 155	45,6	54,4
2008.	14 541	6 851	7 690	47,1	52,9
2010.	4 985	2 355	2 630	47,2	52,8
2012.	8 959	4 320	4 639	48,2	51,8
2014.	10 638	4 966	5 672	46,7	53,3
Odseljeni					
2000.	5 953	2 796	3 157	47,0	53,0
2002.	11 767	5 183	6 584	44,0	56,0
2004.	6 812	3 366	3 446	49,4	50,6
2006.	7 692	3 852	3 840	50,1	49,9
2008.	7 488	3 793	3 695	50,7	49,3
2010.	9 860	5 022	4 838	50,9	49,1
2012.	12 877	6 496	6 381	50,4	49,6
2014.	20 858	9 256	11 602	44,4	55,6

Izvor: izradila studentica prema podacima dostupnima iz publikacije Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, *Žene i muškarci u Hrvatskoj 2016.*, Zagreb, Državni

⁹⁰ A. Wertheimer-Baletić, op. cit., str. 314.-324.

zavod za statistiku, 2016f., str. 13. Dostupno na www.dzs.hr, (pristupljeno 17. studeni 2016.).

U tablici 5. prikazan je ukupan broj doseljenih i odseljenih stanovnika kao i spolna raspodjela doseljenih i odseljenih stanovnika iz Republike Hrvatske u razdoblju od 2000. do 2014. godine. U publikaciji je napomenuto kako su, radi usklađivanja s međunarodnim standardima i pravnom stečevinom Europske unije, podaci statistike vanjske migracije od 2011. godine obrađeni prema novoj metodologiji koja se temelji na konceptu uobičajenog mjesta stanovanja.⁹¹ Ukupan broj doseljenih u Republiku Hrvatsku ima trend pada od 2000. godine do 2010. godine te u 2012. godini bilježi porast i dalje raste u 2014. godini. Što se tiče spolne strukture doseljenih, u 2000. godini je udio doseljenih žena bio nešto veći u odnosu na udio doseljenih muškaraca, no od 2002. godine do 2014. godine udio doseljenih muškaraca je veći nego udio doseljenih žena. Tablica 5. prikazuje i ukupan broj odseljenih stanovnika iz Republike Hrvatske u razdoblju od 2000. do 2014. godine. Ukupan broj odseljenih raste u 2002. godini u odnosu na 2000. godinu, zatim u 2004. taj broj značajno pada, no od 2004. godine je u konstantnom porastu. Što se tiče spolne strukture odseljenih, do 2004. godine je udio muškaraca koji su odselili iz Republike Hrvatske bio veći nego udio žena, no 2006. godine situacija se mijenja i udio žena koje odseljavaju je veći od udjela muškaraca. Takva situacija se zadržava do 2014. godine kada je ponovno udio odseljenih muškaraca veći od udjela odseljenih žena u omjerima od 44,4% odseljenih žena i 55,6% odseljenih muškaraca.

U idućoj tablici, tablici 6. prikazana je vanjska migracija Republike Hrvatske od 2006. godine do 2015. godine. Podaci u toj tablici podupiru trendove iz tablice 5. za prethodne promatrane godine. Isto tako, iz tablice 6. može se vidjeti da ukupan broj doseljenih iz inozemstva u 2015. godini iznosi 11 706 te da ukupan broj odseljenih u inozemstvo 2015. godine iznosi 29 651. U tablici 6. prikazan je i migracijski saldo od 2006. do 2015. godine. Od 2006. do 2008. godine migracijski saldo je pozitivan, no od 2009. do 2015. godine ima uglavnom negativan trend te u 2015. godini on iznosi -17 945, odnosno broj odseljenih je za 17 945 osoba veći od broja doseljenih.

⁹¹ Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, *Žene i muškarci u Hrvatskoj 2016.*, Zagreb, Državni zavod za statistiku, 2016f., str. 13. Dostupno na www.dzs.hr, (pristupljeno 17. studeni 2016.).

Pad ukupnog broja doseljenih i povećanje ukupnog broja odseljenih vidljivi u tablici 5. i tablici 6. neposredno nakon 2008. godine djelomično se mogu objasniti svjetskom gospodarskom krizom koja je ostavila značajne posljedice u globalnim okvirima, smanjio se ukupan broj zaposlenih, smanjilo se blagostanje ljudi te je stanovništvo migriralo potaknuto motivom boljih životnih uvjeta na određenim prostorima, dok je istodobno Hrvatska suočena sa svojim specifičnim ekonomskim problemima. U konačnici, navedeno je rezultiralo i negativnim migracijskim saldom vidljivim na tablici 6., a problemi poprimaju i regionalnu dimenziju unutar nacionalnog gospodarstva, o kojoj će više biti riječi kasnije u radu.

Tablica 6. Vanjska migracija stanovništva Republike Hrvatske u razdoblju od 2006. do 2015. godine

	Doseljeni iz inozemstva	Odseljeni u inozemstvo	Migracijski saldo
2006.	14 978	7 692	7 286
2007.	14 622	9 002	5 620
2008.	14 541	7 488	7 053
2009.	8 468	9 940	- 1 472
2010.	4 985	9 860	- 4 875
2011.	8 534	12 699	- 4 165
2012.	8 959	12 877	- 3 918
2013.	10 378	15 262	- 4 884
2014.	10 638	20 858	- 10 220
2015.	11 706	29 651	- 17 945

Izvor: izradila studentica prema podacima dostupnima iz publikacije Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, *Žene i muškarci u Hrvatskoj 2016.*, Zagreb, Državni zavod za statistiku, 2016f., str. 13. Dostupno na www.dzs.hr, (pristupljeno 17. studeni 2016.).

Tablica 7. prikazuje doseljeno i odseljeno stanovništvo u i iz Republike Hrvatske od 2011. do 2015. godine prema zemlji državljanstva. Iz tablice je vidljivo da ukupan

broj doseljenih ima trend rasta. U 2015. godini iz inozemstva se doselilo 6 483 hrvatskih državljana što čini 55,38% ukupnog broja doseljenih u Republiku Hrvatsku i 44,62% stranih državljana. Najveći broj doseljenih, nakon hrvatskih državljana, u 2015. godini su državljani Bosne i Hercegovine. Ukupan broj odseljenih također ima trend rasta u promatranih 5 godina. Najveći broj odseljenih su državljani Republike Hrvatske, njih 28 268, što čini 95,34% od ukupnog broja odseljenih.

Tablica 7. Doseljeno i odseljeno stanovništvo u i iz Republike Hrvatske po zemljama državljanstva, od 2011. do 2015. godine

Zemlja državljanstva	2011.		2012.		2013.		2014.		2015.	
	doseljeni	odseljeni	doseljeni	odseljeni	doseljeni	odseljeni	doseljeni	odseljeni	doseljeni	odseljeni
Ukupno	8 534	12 699	8 959	12 877	10 378	15 262	10 638	20 858	11 706	29 651
Hrvatska	4 720	9 518	4 208	10 836	5 085	13 394	4 824	19 555	6 483	28 268
Europa	3 381	2 318	4 199	1 660	4 703	1 586	5 116	1 070	4 512	1 055
Europska unija	1 052	671	1 342	649	1 843	708	2 334	494	2 192	415
Austrija	60	68	114	55	105	57	134	36	134	23
Belgija	7	7	11	2	31	7	23	3	21	2
Češka	24	21	40	16	57	29	65	16	50	18
Francuska	40	68	54	41	59	46	122	37	69	32
Italija	129	112	170	101	244	103	305	76	356	70
Mađarska	38	48	53	40	81	44	130	38	90	22
Nizozemska	27	12	37	13	56	14	42	16	48	8
Njemačka	244	98	242	117	416	122	474	85	437	62
Poljska	34	13	34	22	56	14	66	18	83	22
Rumunjska	40	28	70	15	60	34	51	12	36	16
Slovačka	50	16	47	45	41	26	72	18	43	18
Slovenija	215	73	304	83	385	90	504	73	510	61

(nastavak tablice 7.)

Zemlja državljanstva	2011.		2012.		2013.		2014.		2015.	
	Doseljeni	Odseljeni	Doseljeni	Odseljeni	Doseljeni	Odseljeni	Doseljeni	Odseljeni	Doseljeni	Odseljeni
Švedska	21	10	22	8	53	18	63	6	67	8
Ujedinjena Kraljevina	50	36	55	39	79	50	122	28	80	19
Ostale europske zemlje	2 329	1 647	2 857	1 011	2 860	878	2 780	576	2 320	640
Bosna i Hercegovina	1 219	1 225	1 516	601	1 602	545	1 395	271	1 032	272
Crna Gora	34	7	40	20	37	10	33	13	44	14
Makedonija	185	95	260	57	241	53	270	50	240	59
Rusija	147	36	174	56	154	42	142	59	151	62
Srbija	397	161	470	163	407	138	456	102	404	127
Švicarska	21	9	18	8	34	5	41	5	39	13
Ukrajina	52	25	89	22	65	26	91	24	104	21
Azija	256	125	300	131	274	107	334	141	404	186
Kina	175	68	186	82	97	68	105	67	123	104
Afrika	38	9	53	13	74	20	86	16	89	21
Sjeverna i Srednja Amerika	87	81	133	68	146	59	180	53	142	75
Kanada	8	9	21	7	25	3	45	7	23	8
SAD	66	70	103	55	102	52	115	40	103	64
Južna Amerika	35	16	43	24	63	9	51	12	46	11
Oceanija	12	9	13	7	23	5	37	9	23	11
Australija	6	8	12	5	19	4	34	8	16	10
Nepoznato	5	623	10	138	10	82	10	2	7	24

Izvor: izradila studentica prema podacima dostupnima u Državni zavod za statistiku, *Migracija stanovništva Republike Hrvatske u 2015., Priopćenje*, broj: 7.1.2., Zagreb, Državni zavod za statistiku, 2016c. Dostupno na http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2016/07-01-02_01_2016.htm, (pristupljeno 6. prosinca 2016.).

U tablici 8. prikazana je detaljnije vanjska migracija stanovništva u 2015. godini prema zemlji podrijetla i odredišta i državljanstvu, te su potvrđeni podaci o migracijama i glavnim tokovima vanjskih migracija prikazani na prethodnoj tablici (tablici 7.) Trendovi i glavni tokovi vanjskih migracija koji su prikazani u tablici 7. i tablici 8. mogu se obrazložiti sljedećim. Od 1960.-ih i s vrhuncem u 1970.-ima, veći broj radnih migranata napuštao je Hrvatsku kao „radnici na privremenom radu“, kojima su se kasnije pridruživali i članovi obitelji, a najpoželjnija odredišta za takve migracije bile su zapadnoeuropske zemlje, naročito Njemačka. Manji dio tih iseljenika se tijekom 1990.-ih vratilo u Hrvatsku, a većina njih bila je starije životne dobi, uglavnom iz Njemačke, Švicarske i Austrije.⁹² U slučaju prikazanom u tablici 6., pogotovo u dijelu koji se tiče doseljavanja hrvatskih državljana iz Njemačke, u jednom dijelu se najvjerojatnije radi i o povratnicima sa rada u inozemstvu koji su odseljavali iz Hrvatske kao tzv. „radnici na privremenom radu“, međutim o točnim razmjerima povratne migracije je teško govoriti zbog nedostatka pouzdanih statističkih podataka koji bi mogli pomoći u objašnjavanju povratničkih migracija, kao i činjenice da takva migracija ne mora biti konačna, trajna niti jednosmjerna.⁹³ Bitno je napomenuti da iako povratna migracija može pozitivno utjecati na ukupni broj stanovnika i neto saldo migracija, njezin utjecaj je dugoročno negativan jer se radi o starijoj povratničkoj populaciji, koja pojačava starenje, ekonomsku ovisnost i mortalitet.⁹⁴ Razlika između današnjih i spomenutih migracija u prošlosti je da su u prošlosti uglavnom iseljavali nekvalificirani radnici od kojih je Hrvatska imala korist u obliku priljeva novca koje su slali članovima svoje obitelji, dok danas, prema postojećim pretpostavkama iseljavaju uglavnom mladi, kvalificirani, najčešće visokoobrazovani ljudi, što upućuje na tzv. odljev mozgova.⁹⁵ Odljev mozgova je termin koji se koristi kada se govori o migraciji visokoobrazovanih ljudi u

⁹² D. Župarić-Iljić i M. Bara, op. cit., str. 199.-200.

⁹³ Ibidem, str. 203.

⁹⁴ S. Klempić Bogadi i I. Lajić, op. cit., str. 450.-451.

⁹⁵ I. Čipin et. al., op. cit., str. 53.

inozemstvo koja je u pravilu odraz djelovanja tržišta rada.⁹⁶ Iseljavanje visokoobrazovane radne snage je danas, u uvjetima globalizacije, neizostavan dio globalnih migracijskih tokova, međutim, treba imati na umu da značajniji odljev mozgova može stvoriti ozbiljnije poremećaje na tržištu radne snage.⁹⁷

Prema podacima za 2015. godinu, od ukupnog broja odseljenih u inozemstvo, najviše je stanovnika iz Republike Hrvatske, njih čak 28 019, odselilo na područje Europe, od čega najviše u Njemačku (12 325), nakon koje slijedi Srbija (3 366) te Austrija (3 234). U te države odselilo je i najviše hrvatskih državljana, što znači da veliku brojku odseljenih, ne možemo objasniti povratkom stranaca iz Hrvatske u zemlju državljanstva, već stvarnim odseljavanjem hrvatskih državljana iz različitih motiva, od kojih je najvjerojatniji, migracija zbog zapošljavanja odnosno u očekivanju boljih poslovnih uvjeta i prilika. S početkom pristupnih pregovora za ulazak Hrvatske u Europsku uniju, bilo je jasno da će doći do određenog odljeva radne snage iz Hrvatske, jer pristup Europskoj uniji omogućuje otvaranje tržišta rada. U medijima se često spominju brojke odseljenih Hrvata koje se razlikuju od statističkih podataka.⁹⁸ Pretpostavka je da je jedan od razloga tih razlika u tome da se radi o seobi privremenog karaktera, odnosno da odseljeni još uvijek nisu odjavili svoje boravište, međutim, točni podaci o iseljavanjima iz Hrvatske ne postoje niti postoji precizna evidencija. Podaci o vanjskim migracijama trenutno se dobivaju na osnovi podataka prikupljenih od strane Ministarstva unutarnjih poslova.⁹⁹

⁹⁶ A. Wertheimer-Baletić, op. cit., str. 309.

⁹⁷ I. Čipin et. al., op. cit., str. 54.

⁹⁸ S. Mežnarić, „Novi analitički elementi u promišljanju migracija“, u V. Puljiz, J. Tica i D. Vidović (ur.), *Migracije i razvoj Hrvatske - podloga za hrvatsku migracijsku strategiju*, Zagreb, Hrvatska gospodarska komora, 2014., str. 177.

⁹⁹ I. Čipin et. al., op. cit., str. 54.

Tablica 8. Vanjska migracija stanovništva Republike Hrvatske u 2015. godini prema zemlji podrijetla/odredišta i državljanstvu

Zemlja podrijetla/odredišta	Dospeljeni iz inozemstva				Odseljeni u inozemstvo			
	ukupno	hrvatski državljani	stranci	nepoznato	ukupno	hrvatski državljani	stranci	nepoznato
Ukupno	11 706	6 483	5 216	7	29 651	28 268	1 359	24
Europa	10 515	6 052	4 460	3	28 019	27 044	957	18
Europska unija	4 382	2 182	2 198	2	19 752	19 353	396	3
Austrija	439	296	142	1	3 234	3 208	25	1
Belgija	56	35	21	-	173	171	2	-
Češka	63	11	52	-	90	71	19	-
Francuska	98	30	68	-	211	181	30	-
Italija	548	186	361	1	1 352	1 288	63	1
Mađarska	101	17	89	-	114	89	24	1
Nizozemska	93	44	49	-	235	231	4	-
Njemačka	1 770	1 312	458	-	12 325	12 264	61	-
Poljska	81	6	75	-	38	18	20	-
Rumunjska	38	2	36	-	22	8	14	-
Slovačka	46	2	44	-	49	32	17	-
Slovenija	612	104	508	-	561	507	54	-
Švedska	107	44	63	-	401	394	7	-
Ujedinjena Kraljevina	114	34	80	-	321	301	20	-
Ostale europske zemlje	6 133	3 870	2 262	1	8 267	7 691	561	15
Bosna i Hercegovina	3 804	2 811	992	1	2 719	2 501	217	1
Crna Gora	62	18	44	-	70	57	13	-
Makedonija	285	45	240	-	129	77	52	-
Rusija	171	27	144	-	94	30	64	-

(nastavak tablice 8.)

Zemlja podrijetla/odredišta	Doseljeni iz inozemstva				Odseljeni u inozemstvo			
	ukupno	hrvatski državljeni	stranci	nepoznato	ukupno	hrvatski državljeni	stranci	nepoznato
Srbija	1 038	632	406	-	3 366	3 235	117	14
Švicarska	278	232	46	-	1 582	1 572	10	-
Ukrajina	101	3	98	-	22	4	18	-
Azija	475	88	386	1	405	240	165	-
Kina	118	8	110	-	102	18	84	-
Sjeverna i Srednja Amerika	310	171	139	-	708	629	75	4
Kanada	78	57	21	-	312	299	10	3
SAD	218	114	104	-	385	322	62	1
Južna Amerika	82	35	47	-	33	21	12	-
Afrika	118	27	91	-	65	46	19	-
Oceanija	131	108	23	-	283	275	8	-
Australija	111	94	17	-	252	244	8	-
Novi Zeland	20	14	6	-	30	30	-	-
Nepoznato	75	2	70	3	138	13	123	2

Izvor: izradila studentica prema podacima dostupnima u Državni zavod za statistiku, *Migracija stanovništva Republike Hrvatske u 2015.*, Priopćenje, broj: 7.1.2., Zagreb, Državni zavod za statistiku, 2016c. Dostupno na http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2016/07-01-02_01_2016.htm, (pristupljeno 6. prosinca 2016.).

Tablica 9. prikazuje raspodjelu ukupnog broja emigranata i imigranata u Republici Hrvatskoj na razini Kontinentalne i Jadranske Hrvatske i na razini županija. Od ukupnog broja doseljenih u Republiku Hrvatsku iz inozemstva koji u 2015. iznosi 11 706, veći udio doselio je u Kontinentalnu Hrvatsku. U Kontinentalnu Hrvatsku najviše ljudi doseljava u Grad Zagreb sa brojem od 2 758 doseljenih što čini 23,56%

od ukupnog broja doseljenih, a nakon njega slijede Zagrebačka (652; 5,57%) i Osječko-baranjska županija (470; 4,02%). Već samom usporedbom obujma migracija unutar Kontinentalne Hrvatske vidljiva je velika razlika u broju stanovnika koji doseljavaju u Grad Zagreb ili u druge županije unutar te regije. Najmanje doseljenih u Kontinentalnoj Hrvatskoj imaju Koprivničko-križevačka i Virovitičko-podravska županija. Unutar Jadranske Hrvatsku najviše vanjskih migracija prima Splitsko-dalmatinska (1 828; 15,62%), zatim Istarska (1 076; 9,19%) te Primorsko-goranska županija (1 049; 8,96%), a najmanje stanovnika doseljava u Ličko-senjsku županiju.

Od ukupnog broja odseljenih iz Republike Hrvatske u inozemstvo koji je u 2015. godini iznosio 29 651, veći udio odselio je iz Kontinentalne Hrvatske, a najveći broj odselio je iz Grada Zagreba sa brojem od 5 046 odseljenih, što čini 17,02% od ukupnog broja odseljenih. Nakon Grada Zagreba slijede Zagrebačka županija (2 276; 7,68%) i Osječko-baranjska županija (2 212; 7,46%). Na području Jadranske Hrvatske najveći broj stanovnika iselio je iz Primorsko-goranske županije (2 549; 8,60%), zatim iz Splitsko-dalmatinske (2 155; 7,27%) te iz Zadarske županije (1 542; 5,20%).

Tablica 9. Vanjska migracija stanovništva po županijama i NUTS 2 regijama Republike Hrvatske, u razdoblju od 2011. do 2015. godine

Županija	2011.		2012.		2013.		2014.		2015.	
	doseljeni	odseljeni	doseljeni	odseljeni	doseljeni	odseljeni	doseljeni	odseljeni	doseljeni	odseljeni
Republika Hrvatska	8 534	12 699	8 959	12 877	10 378	15 262	10 638	20 858	11 706	29 651
Kontinentalna Hrvatska	4 517	7 394	4 805	7 444	5 098	9 341	5 246	13 618	6 114	20 099
Zagrebačka	520	400	534	420	627	787	551	1 699	652	2 276
Grad Zagreb	2 043	1 999	2 307	1 987	2 594	2 004	2 740	3 121	2 758	5 046
Sisačko-moslavačka	266	1 307	272	1 217	244	1 608	258	1 317	361	1 748
Karlovačka	122	541	184	601	164	700	198	762	257	901
Varaždinska	140	98	71	115	123	290	120	511	203	800
Koprivničko-križevačka	73	83	66	78	48	115	62	271	90	374

(nastavak tablice 9.)

Županija	2011.		2012.		2013.		2014.		2015.	
	doseljeni	odseljeni	doseljeni	odseljeni	doseljeni	odseljeni	doseljeni	odseljeni	doseljeni	odseljeni
Bjelovarsko-bilogorska	104	449	76	303	70	367	108	441	117	621
Virovitičko-podravska	66	228	82	285	67	236	66	443	99	804
Međimurska	88	122	81	95	89	174	100	380	130	342
Požeško-slavonska	57	414	67	589	80	239	87	404	125	1 028
Brodsko-posavska	248	325	226	395	216	695	212	914	300	1 571
Osječko-baranjska	401	611	427	746	395	983	378	1 505	470	2 212
Krapinsko-zagorska	78	45	59	114	56	124	79	256	118	409
Vukovarsko-srijemska	311	772	353	499	325	1 019	287	1 594	434	1 967
Jadranska Hrvatska	4 017	5 305	4 154	5 433	5 280	5 921	5 392	7 240	5 592	9 552
Šibensko-kninska	246	1 016	257	1 107	343	1 004	516	778	415	929
Zadarska	563	533	473	546	561	718	534	1 248	612	1 542
Splitsko-dalmatinska	1 226	1 249	1 250	1 303	1 765	1 359	1 678	1 948	1 828	2 155
Istarska	606	946	735	889	895	638	1 009	879	1 076	1 280
Dubrovačko-neretvanska	503	510	467	418	664	870	552	461	465	584
Ličko-senjska	146	434	132	498	137	371	146	491	147	513
Primorsko-goranska	727	617	840	672	915	961	957	1 435	1 049	2 549

Izvor: izradila studentica prema podacima dostupnima u Državni zavod za statistiku, *Migracija stanovništva Republike Hrvatske u 2015., Priopćenje*, broj: 7.1.2., Zagreb, Državni zavod za statistiku, 2016c. Dostupno na

http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2016/07-01-02_01_2016.htm, (pristupljeno 6. prosinca 2016.).

Iz tablica o vanjskim migracijama u Republici Hrvatskoj vidljiva je polarizacija i nepravilan razmještaj stanovnika unutar Republike Hrvatske, sa većom koncentracijom stanovnika i većom gravitacijom stanovnika prema Kontinentalnoj Hrvatskoj. Međutim, treba napomenuti da većina doseljenih stanovnika gravitira uglavnom prema Gradu Zagrebu i Zagrebačkoj županiji, a ne nužno prema cijeloj Kontinentalnoj Hrvatskoj ravnomjerno. Ista situacija je i kod analize trendova o iseljavanju. Odabir županija podupire tezu o značajnijem doseljavanju i odseljavanju iz i u regionalne centre, odnosno u županije sa nešto razvijenijom gospodarskom strukturom, a zbog potencijalno boljih uvjeta života i rada.¹⁰⁰ Polarizirani razvoj Republike Hrvatske utjecao je na neravnomjeran razmještaj stanovništva koji je vidljiv u tablici 2. koja prikazuje stanovništvo prema županijama, ali i u tablicama 9. i 11. koje prikazuju vanjske i unutarnje migracije po županijama. U tablici 2. vidljiva je depopulacija određenih, u pravilu slabije razvijenih županija (Virovitičko-podravska, Ličko-senjska i Požeško-slavonska županija) i koncentracija većeg broja stanovnika u uglavnom većim i razvijenijim županijama (Grad Zagreb, Splitsko-dalmatinska, Zagrebačka županija). Ovakvi trendovi u prirodnim i mehaničkim kretanjima predstavljaju dodatno razvojno ograničenje za te regije koje s vremenom sve više zaostaju u razvoju.¹⁰¹ Naime, vrlo je vjerojatno da će takva kretanja utjecati na dugotrajno zaostajanje istih županija, a negativni trendovi vidjet će se i na nacionalnoj razini te potencijalno u smanjenju mogućnosti za poštivanje načela partnerstva i supsidijarnosti u provođenju politike regionalnog razvoja.

5.3.2. Unutarnja migracija stanovništva

Unutarnja migracija stanovništva podrazumijeva migraciju stanovništva unutar granica neke države.¹⁰² Takve migracije su neutralne na razinu ukupnog broja

¹⁰⁰ A. Akrap, „Promjene broja i prostornog razmještaja stanovništva Hrvatske i županija“, u V. Puljiz, J. Tica i D. Vidović (ur.), *Migracije i razvoj Hrvatske - podloga za hrvatsku migracijsku strategiju*, Zagreb, Hrvatska gospodarska komora, 2014., str. 68.

¹⁰¹ D. Župarić-Iljić i M. Bara, op. cit., str. 201.

¹⁰² A. Wertheimer-Baletić, op. cit., str. 315.

stanovnika države, ali su vrlo važne u kretanju broja stanovnika pojedinog naselja, općine ili regije.¹⁰³ U ovom poglavlju promatra se migracija među županijama, općinama i/ili gradovima unutar Republike Hrvatske.

Tablica 10. Unutarnja migracija stanovništva Republike Hrvatske prema području preseljenja, u razdoblju od 2006. do 2015. godine

	Ukupno	Preseljeno stanovništvo		
		među naseljima istog grada/općine	među gradovima/općinama iste županije	među županijama
2006.	80 757	17 999	30 747	32 011
2007.	82 678	18 369	31 891	32 418
2008.	75 047	16 301	29 189	29 557
2009.	71 353	16 136	27 419	27 798
2010.	66 739	15 008	25 885	25 846
2011.	71 403	15 653	27 236	28 514
2012.	68 839	14 314	26 908	27 617
2013.	76 840	16 827	30 054	29 959
2014.	80 736	15 983	30 947	33 806
2015.	75 927	14 241	28 268	33 418

Izvor: izradila studentica prema informacijama dostupnima u Državni zavod za statistiku, *Migracija stanovništva Republike Hrvatske u 2015., Priopćenje*, broj: 7.1.2., Zagreb, Državni zavod za statistiku, 2016c. Dostupno na http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2016/07-01-02_01_2016.htm, (pristupljeno 6. prosinca 2016.).

U tablici 10. prikazane su unutarnje migracije u Republici Hrvatskoj i iz tablice se mogu uočiti varijacije u ukupnom broju preseljenog stanovništva, tako se u 2007.

¹⁰³ A. Akrap i J. Gelo, op. cit., str. 41.

godini bilježi blagi porast u odnosu na 2006. godinu, zatim se od 2008. do 2010. godine bilježi trend pada ukupnog broja preseljenog stanovništva unutar države, koji zatim raste u 2011. godini, ali ponovno pada 2012. godine. Od 2012. do 2014. godine bilježi se trend rasta ukupnog broja preseljenog stanovništva unutar granica Republike Hrvatske, međutim taj broj se 2015. godine smanjuje u odnosu na 2014. godinu i iznosi 75 927 stanovnika. Najveći dio tog broja uglavnom se odnosi na preseljenja među županijama, zatim na preseljenja između grada/općine iste županije, a najmanji udio iznose preseljenja među naseljima istog grada/općine. U 2015. godini od ukupnog broja preseljenog stanovništva koji iznosi 75 927, preseljenja među županijama iznose 33 418 stanovnika, odnosno 44,01%, preseljenja između grada/općine iste županije iznose 28 268 stanovnika, odnosno 37,23% te preseljenja među naseljima istog grada/općine iznose 14 241 stanovnika, odnosno 18,76% od ukupnog broja stanovnika preseljenih unutar granica Republike Hrvatske. Međutim, jedino preseljenja među različitim županijama vidljivo utječu na podatke o ukupnom broju stanovnika po županijama.

Iduća tablica, tablica 11., prikazuje unutarnju migraciju stanovništva Republike Hrvatske u 2015. prema području doseljenja i odseljenja po županijama. Podaci o preseljenjima unutar županije za Grad Zagreb odnose se na preseljenja između naselja unutar Grada Zagreba.¹⁰⁴

Iz tablice se vidi da je od ukupnog broja preseljenih koji iznosi 75 927, veći udio doseljavao na područje Kontinentalne Hrvatske. Unutar Kontinentalne Hrvatske najveći broj ljudi preselio se u Grad Zagreb, njih 13 755, od kojih je čak 10 886 doselilo iz druge županije. Nakon Grada Zagreba po broju doseljenih u Kontinentalnu Hrvatsku slijedi Zagrebačka županija sa 6 369, od kojih je 3 702 u Zagrebačku županiju doselilo iz druge županije. Nakon Zagrebačke slijedi Osječko-baranjska sa 4 728 doseljenih, od čega je 1 354 doselilo iz druge županije. Najmanji broj doseljenih unutar Kontinentalne Hrvatske imaju Virovitičko-podravska i Požeško-slavonska županija. Unutar Kontinentalne Hrvatske najveći udio stanovnika selio se unutar Grada Zagreba i Zagrebačke županije, a najmanji unutar Virovitičko-podravske i Požeško-slavonske županije. Unutar Jadranske Hrvatske najveći udio doseljavao je u Splitsko-dalmatinsku

¹⁰⁴ Državni zavod za statistiku, *Migracija stanovništva Republike Hrvatske u 2015., Priopćenje*, broj: 7.1.2., Zagreb, Državni zavod za statistiku, 2016c. Dostupno na http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2016/07-01-02_01_2016.htm, (pristupljeno 6. prosinca 2016.).

županiju sa 8 146 doseljenih, od čega je tek 2 155 stanovnika u Splitsko-dalmatinsku županiju preselilo iz druge županije, zatim slijedi Primorsko-goranska županija sa 6 181, od čega je tek 2 355 stanovnika preselilo iz druge županije. Najmanje stanovnika unutar Jadranske Hrvatske preselilo je u Ličko-senjsku i Šibensko-kninsku županiju.

Što se tiče broja odseljenih, veći udio ukupnih odseljenih odselio je iz Kontinentalne Hrvatske. Unutar Kontinentalne Hrvatske po odseljavanju prednjači Grad Zagreb sa 9 335 odseljenih stanovnika, od čega je 6 466 odselilo u drugu županiju. Nakon Grada Zagreba po broju odseljenih slijedi Zagrebačka županija sa 6 111 odseljenih, od čega je 3 444 odselilo u drugu županiju te Osječko-baranjska županija sa 5 620 odseljenih od kojih je 2 246 odselilo u drugu županiju. Unutar Jadranske Hrvatske najveći broj odseljenih bilježi Splitsko-dalmatinska županija sa brojem odseljenih od 8 165, od kojih je 2 174 odselilo u drugu županiju, potom slijedi Primorsko-goranska županija sa 6 471 odseljenih, od čega je 2 008 odselilo u drugu županiju, a zatim Istarska županija sa ukupnim brojem odseljenih od 3 762, od kojih je 1 130 odselilo u drugu županiju. Na razini Jadranske Hrvatske najveću razinu unutar županijskih migracija bilježe Splitsko-dalmatinska i Primorsko-goranska županija.

U tablici 11. prikazan je i saldo migracije među županijama. Može se vidjeti da Grad Zagreb ima najviši pozitivan migracijski saldo, nakon toga slijedi Istarska županija te Primorsko-goranska županija. Kao što je poznato, pozitivan migracijski saldo znači da se u županiju doselilo više ljudi nego što je iz nje iselilo. Najniži, odnosno najviši negativan migracijski saldo imaju Vukovarsko-srijemska, Brodsko-posavska te Osječko-baranjska županija, što utječe ne samo na regionalni razvoj područja istočne Hrvatske već i na gospodarski razvoj cijele države, budući da se radi o područjima koja obiluju specifičnim resursima bitnim za razvoj određenih gospodarskih grana (kao što je poljoprivreda), dok u nedostatku ljudskog kapitala, u dugom roku mogu doživjeti trajno razvojno nazadovanje, s negativnim ekonomskim i socijalnim posljedicama.

Tablica 11. Unutarnja migracija stanovništva Republike Hrvatske u 2015. godini prema području doseljenja i odseljenja po županijama i NUTS 2 regijama

Županija	Doseljeni		Odseljeni		Saldo migracije među županijama	Preseljeno stanovništvo unutar županije	
	Ukupno	iz druge županije	Ukupno	u drugu županiju		među naseljima istog grada/općine	među gradovima/općinama iste županije
Republika Hrvatska	75 927	33 418	75 927	33 418	0	14 241	28 268
Kontinentalna Hrvatska	47 500	23 285	48 587	24 372	-1 087	9 874	14 341
Zagrebačka	6 369	3 702	6 111	3 444	258	1 345	1 322
Krapinsko-zagorska	2 105	836	2 085	816	20	367	902
Sisačko-moslavačka	2 625	811	3 424	1 610	-799	878	936
Karlovačka	2 159	914	2 179	934	-20	477	768
Varaždinska	2 832	918	2 779	865	53	625	1 289
Koprivničko-križevačka	1 673	523	2 010	860	-337	336	814
Bjelovarsko-bilogorska	1 947	635	2 558	1 246	-611	602	710
Virovitičko-podravska	1 278	428	1 745	895	-467	328	522
Požeško-slavonska	1 583	564	1 923	904	-340	384	635
Brodsko-posavska	1 957	619	2 940	1 602	-983	177	1 161
Osječko-baranjska	4 728	1 354	5 620	2 246	-892	927	2 447
Vukovarsko-srijemska	2 525	731	3 704	1 910	-1 179	206	1 588

(nastavak tablice 11.)

Županija	Dospeljeni		Odseljeni		Saldo migracije među županijama	Preseljeno stanovništvo unutar županije	
	Ukupno	iz druge županije	Ukupno	u drugu županiju		među naseljima istog grada/općine	među gradovima/općinama iste županije
Međimurska	1 964	364	2 174	574	-210	353	1 247
Grad Zagreb	13 755	10 886	9 335	6 466	4 420	2 869	-
Jadranska Hrvatska	28 427	10 133	27 340	9 046	1 087	4 367	13 927
Primorsko-goranska	6 818	2 355	6 471	2 008	347	624	3 839
Zadarska	3 350	1 571	3 038	1 259	312	300	1 479
Splitsko-dalmatinska	8 146	2 155	8 165	2 174	-19	1 127	4 864
Istarska	4 356	1 724	3 762	1 130	594	647	1 985
Dubrovačko-neretvanska	2 860	939	2 825	904	35	892	1 029
Ličko-senjska	1 037	517	1 075	555	-38	339	181
Šibensko-kninska	1 860	872	2 004	1 016	-144	438	550

Izvor: izradila studentica prema podacima dostupnima u Državni zavod za statistiku, *Migracija stanovništva Republike Hrvatske u 2015., Priopćenje*, broj: 7.1.2., Zagreb, Državni zavod za statistiku, 2016c. Dostupno na http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2016/07-01-02_01_2016.htm, (pristupljeno 6. prosinca 2016.).

Pomoću prethodne tablice može se jasnije vidjeti i potvrditi teza o unutarnjim migracijama kao pokazatelju stupnja centraliziranosti neke zemlje.¹⁰⁵ Osnovna pretpostavka je da stanovništvo migrira iz ruralnih (seoskih) u urbane (gradske) sredine, iz lokalnih sela u općinsko ili regionalno središte te u najvećoj mjeri u glavni grad države koji je u pravilu sveučilišno, kulturno i industrijsko središte pa je seoba potaknuta motivima boljeg obrazovanja ili boljeg zaposlenja, što se uglavnom očituje i kroz povećanje broja stanovnika pojedine županije, grada ili općine uz istovremeno značajno smanjenje u ukupnom broju stanovnika na višoj razini.¹⁰⁶ Iz prethodnih tablica je vidljivo da su unutarnje migracije intenzivnije na međužupanijskoj razini, a razlog tome možemo pronaći u slabo razvijenoj urbanoj mreži i neadekvatnom ekonomskom razvoju gradskih centara u pojedinim županijama, čime je ograničen prihvat deagrariziranog stanovništva iz okolnih ruralnih naselja koje je tražilo zaposlenje. To stanovništvo se zbog toga često trajno iseljavalo u velike gradske centre izvan matične županije i to je jedan od osnovnih razloga neravnomjernog razmještaja stanovništva, ali i velikih regionalnih razlika u društveno-gospodarskom razvoju.¹⁰⁷ Prostorna komponenta razvoja izostala je, odnosno investicije i otvaranje novih radnih mjesta u nepoljoprivrednim djelatnostima usmjeravane su u ona mjesta gdje je već postojala temeljna gospodarska infrastruktura što je rezultiralo i konstantnim povećanjem ukupnog broja stanovnika prema popisima po županijama koji je prikazan na tablici 2., odnosno, trendovima u unutarnjim, ali i vanjskim migracijama koji su prikazani na tablici 9. i tablici 11., a koje nam govore da se većina migracija doista odvija prema Gradu Zagrebu, odnosno prema Zagrebačkoj, Splitsko-dalmatinskoj, Primorsko-goranskoj županiji i unutar tih županija.

Unutarnje migracije značajno su utjecale na prostornu preraspodjelu stanovništva unutar Hrvatske, time i na razlike u demografskim i gospodarskim kretanjima među pojedinim regijama te su bitno pridonijele demografskoj polarizaciji Hrvatske koja se ogleda u demografskom i gospodarskom napretku gradskih područja, uz istovremeno zaostajanje i nestajanje ruralnih područja Hrvatske.¹⁰⁸ Isto tako, vidljivo je i da se većina unutarnjih migracija odvija u Kontinentalnoj Hrvatskoj, ali su i u Kontinentalnoj i u Jadranskoj Hrvatskoj vidljivi glavni tokovi migracija prema regijama

¹⁰⁵ D. Župarić-Iljić i M. Bara, op. cit., str. 201.

¹⁰⁶ A. Akrap i J. Gelo, op. cit., str. 40.

¹⁰⁷ S. Klempić Bogadi i I. Lajić, op. cit., str. 442.

¹⁰⁸ Ibidem, str. 446.

koje su percipirane kao razvijenije.¹⁰⁹ Uz odvijanje intenzivnih unutarnjih migracija, istovremeno se odvijaju i vanjske migracije koje dodatno utječu na demografsku i gospodarsku sliku Hrvatske te značajnije produbljuju razlike među regijama.¹¹⁰

¹⁰⁹ A. Akrap, op. cit., str. 68.

¹¹⁰ S. Klempić Bogadi, I. Lajić, op. cit., str. 446.

6. Međupovezanost migracija i gospodarskog razvoja

Stanovništvo i gospodarski razvoj u direktnoj su međupovezanosti. Kao što je navedeno kroz rad, sve migracije impliciraju dva područja, područje podrijetla i područje doseljenja tako da se međupovezanost migracija i gospodarskog razvoja može promatrati u području emigracije i području imigracije.¹¹¹ U prethodnom dijelu rada obrađeni su demografski trendovi u Republici Hrvatskoj, odnosno prirodno i mehaničko kretanje stanovništva, vanjske i unutarnje migracije, a u ovom dijelu prikazat će se kretanja odabranih ekonomskih pokazatelja i pokušati povezati promjene koje su utvrđene u pogledu demografskih i ekonomskih promjena, odnosno detaljnije odgovoriti na pitanje na koji način migracije mogu utjecati na gospodarski razvoj, kako na razini države tako i na razini županija.

6.1. Promjene na tržištu rada

U prvom dijelu rada istaknuto je da su migracije uglavnom motivirane ekonomskim čimbenicima tako da se čini logičnim najprije analizirati promjene na tržištu rada i usporediti ih sa trendovima u unutarnjim i vanjskim migracijama. U ovom poglavlju bit će prikazano kretanje zaposlenosti i nezaposlenosti, iako detaljnija analiza zahtijeva istraživanje i ostalih pokazatelja promjena na tržištu rada.

Promjene na tržištu rada u Hrvatskoj, točnije potražnja za radom, zrcale se kroz broj zaposlenih. S time na umu, kod obrade podataka važno je napomenuti da su gotovo sve metodološke promjene imale za cilj proširenje definicije zaposlenih čime se umjetno povećavao broj zaposlenih i smanjivao broj nezaposlenih.¹¹² Prema aktualnoj metodološkoj definiciji, zaposleni su sve osobe koje su zasnovale radni odnos s poslodavcem, na određeno ili neodređeno vrijeme, neovisno o duljini radnog vremena i vlasništvu pravne osobe kao i pripravnici (vježbenici), osobe na rodiljnom dopustu i bolovanju te osobe koje su iz bilo kojeg razloga odsutne s posla do prekida radnog odnosa te i osobe koje rade u vlastitome trgovačkom društvu, poduzeću, obrtu

¹¹¹ A. Wertheimer-Baletić, op. cit., str. 282.-283.

¹¹² I. Družić i J. Sirotković, *Uvod u hrvatsko gospodarstvo*, Zagreb, Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Politička kultura Zagreb, 2002., str. 267.

ili slobodnoj profesiji.¹¹³ Statistička obrada kretanja zaposlenosti sada se obavlja jednom godišnje, što može imati za posljedicu nepreciznosti u mjerenju godišnjeg prosjeka i potencijalno veliku razliku između prosječnih i podataka na kraju obračunskog razdoblja, odnosno godine.¹¹⁴

Tablica 12. prikazuje ukupan broj zaposlenih u Republici Hrvatskoj od 2006. do 2015. godine. Ukupan broj zaposlenih raste od 2006. do 2008. godine kada počinje padati i zadržava negativni trend do 2014. Jedan od najočitijih uzroka takvog trenda u kretanju ukupnog broja zaposlenih je gospodarska kriza koja je pogodila sva gospodarstva svijeta i uzrokovala brojne negativne posljedice u makro, ali i mikroekonomijama.¹¹⁵

Tablica 12. Ukupan broj zaposlenih u Republici Hrvatskoj od 2006. do 2015. godine

	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.
Ukupan broj zaposlenih, tis.										
Ukupno	1 468	1 517	1 555	1 499	1 432	1 411	1 395	1 364	1 342	1 357
Od toga žene	661	684	701	679	657	651	646	634	624	636
Postotak žene	45	45	45	45	46	46	46	46	46	47

Izvor: izradila studentica prema podacima dostupnima iz publikacije Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, *Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2016.*, Zagreb, Državni zavod za statistiku, 2016e., str. 148. Dostupno na www.dzs.hr, (pristupljeno 25. prosinca 2016.).

Iduća tablica, tablica 13. prikazuje zaposlene u poslovnim subjektima prema NUTS 2 i NUTS 3 razinama odnosno županijama, 2015. godine. Prema prikazanim podacima, od ukupnog broja zaposlenih na razini Republike Hrvatske najveći dio je

¹¹³ Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, *Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2016.*, Zagreb, Državni zavod za statistiku, 2016e., str. 141. Dostupno na www.dzs.hr, (pristupljeno 25. prosinca 2016.).

¹¹⁴ I. Družić i J. Sirotković, op. cit., str. 267.

¹¹⁵ A. Obadić, „Posljedice ekonomske krize na tržišta rada i mobilnost radne snage u EU i RH“, u V. Puljiz, J. Tica i D. Vidović (ur.), *Migracije i razvoj Hrvatske - podloga za hrvatsku migracijsku strategiju*, Zagreb, Hrvatska gospodarska komora, 2014., str. 136.

zaposlen u pravnim osobama, zatim u obrtu i slobodnim zanimanjima, a najmanji udio je zaposlenih osiguranih poljoprivrednika. Najveći dio ukupnog broja zaposlenih zaposlen je u Kontinentalnoj Hrvatskoj i to u Gradu Zagrebu, zatim u Zagrebačkoj te u Osječko-baranjskoj županiji. Najmanji broj zaposlenih na razini Kontinentalne Hrvatske imaju Požeško-slavonska te Virovitičko-podravska županija. Na razini Jadranske Hrvatske najveći broj zaposlenih ima Splitsko-dalmatinska županija, nakon koje slijede Primorsko-goranska te Istarska županija. Najmanji broj zaposlenih imaju Ličko-senjska te Šibensko-kninska županija. Potrebno je primijetiti da su županije koje su u tablici 11. navedene kao županije u kojima je zabilježen najveći broj migracijskih tokova, zapravo i županije koje imaju najveći broj zaposlenih.

Tablica 13. Zaposleni u poslovnim subjektima, stanje 31. ožujka 2015. godine, po županijama i NUTS 2 regijama Republike Hrvatske

Županija	Ukupno	Zaposleni u pravnim osobama	Zaposleni u obrtu i slobodnim profesijama	Zaposleni osiguranci poljoprivrednici
Republika Hrvatska	1 332 826	1 127 051	184 328	21 447
Kontinentalna Hrvatska	906 283	781 147	106 720	18 416
Zagrebačka	76 605	62 686	12 302	1 617
Krapinsko-zagorska	33 326	26 406	6 577	343
Sisačko-moslavačka	37 550	31 370	5 268	912
Karlovačka	33 786	28 045	5 350	391
Varaždinska	59 259	50 431	7 790	1 038
Koprivničko-križevačka	29 818	23 348	3 476	2 994
Bjelovarsko-bilogorska	28 683	22 531	3 729	2 423
Virovitičko-podravska	18 294	13 082	3 282	1 930
Brodsko-posavska	31 973	25 225	5 895	853
Požeško-slavonska	16 754	13 479	2 732	543
Osječko-baranjska	76 556	64 536	9 996	2 024

(nastavak tablice 13.)				
Županija	Ukupno	Zaposleni u pravnim osobama	Zaposleni u obrtu i slobodnim profesijama	Zaposleni osiguranici poljoprivrednici
Vukovarsko-srijemska	38 399	30 417	6 226	1 756
Međimurska	35 392	30 303	4 015	1 074
Grad Zagreb	389 888	359 288	30 082	518
Jadranska Hrvatska	426 543	345 904	77 608	3 031
Zadarska	44 133	34 660	9 116	357
Splitsko-dalmatinska	128 528	104 467	23 279	782
Istarska	75 363	59 469	15 097	797
Dubrovačko-neretvanska	37 082	30 071	6 565	446
Ličko-senjska	12 887	10 441	2 192	254
Šibensko-kninska	27 706	22 583	4 950	173
Primorsko-goranska	100 844	84 213	16 409	222

Izvor: izradila studentica prema podacima dostupnima iz publikacije Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, *Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2016.*, Zagreb, Državni zavod za statistiku, 2016e., str. 161.-162. Dostupno na www.dzs.hr, (pristupljeno 25. prosinca 2016.).

Dok se potražnja za radom analizira kroz analizu broja zaposlenih, ponuda rada može se analizirati kroz analize evidencije nezaposlenih.¹¹⁶ Tablica 14. prikazuje nezaposlenost u razdoblju od 2011. do 2015. godine, odnosno prosječan broj nezaposlenih, novoprijavljenih u evidenciju zavoda, zaposlenih s evidencije na temelju radnog odnosa ili drugih poslovnih aktivnosti i brisanih iz evidencije zbog ostalih razloga. Iz tablice se vidi porast prosječnog broja nezaposlenih osoba u razdoblju od 2011. godine do 2013. godine, nakon čega se bilježi pad prosječnog broja nezaposlenih u 2014. i 2015. godini. Broj novoprijavljenih u evidenciju raste u 2011. i

¹¹⁶ I. Družić i J. Sirotković, op. cit., str. 273.

2012. godini, međutim taj broj od 2013. godine ima trend pada. Slični trendovi vidljivi su i u broju zaposlenih s evidencije na temelju radnog odnosa i drugih poslovnih aktivnosti koji imaju konstantan trend rasta u promatranom razdoblju.

Tablica 14. Nezaposlenost u Republici Hrvatskoj, u razdoblju od 2011. do 2015. godine

	Novoprijavljeni	Zaposleni s evidencije na temelju radnog odnosa i drugih poslovnih aktivnosti	Brisani zbog ostalih razloga	Prosječan broj nezaposlenih			
				ukupno	Žene	osobe bez radnog iskustva	Korisnici novčane naknade
2011.	313 988	185 236	133 159	305 333	163 925	53 106	74 501
2012.	338 514	186 156	109 582	324 324	172 245	57 277	74 171
2013.	338 278	217 179	115 902	345 112	182 042	61 442	70 479
2014.	316 057	225 462	137 243	328 187	174 702	59 640	58 347
2015.	310 701	232 499	109 497	285 906	155 208	52 255	48 442

Izvor: izradila studentica prema podacima dostupnima iz publikacije Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, *Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2016.*, Zagreb, Državni zavod za statistiku, 2016e., str. 193. Dostupno na www.dzs.hr, (pristupljeno 25. prosinca 2016.).

U tablici 15. prikazana je nezaposlenost i zapošljavanje u 2015. godini, na razini NUTS 1, NUTS 2 i NUTS 3 statističkih regija. Iz tablice je vidljivo da je prosječan broj nezaposlenih na razini Kontinentalne Hrvatske najviši u Gradu Zagrebu te u Osječko-baranjskoj i Vukovarsko-srijemskoj županiji. Najveći broj novoprijavljenih također bilježe Grad Zagreb, Osječko-baranjska i Vukovarsko-srijemska županija, ali te tri županije imaju i najveći broj zaposlenih s evidencije. Na razini Jadranske Hrvatske najveći broj nezaposlenih bilježi Splitsko-dalmatinska županija, nakon koje slijedi Primorsko-goranska županija. Najveći broj novoprijavljenih na razini Jadranske Hrvatske imaju Splitsko-dalmatinska županija te Primorsko-goranska županija, koje

ujedno bilježe i najveći broj zaposlenih s evidencije na temelju radnog odnosa i drugih poslovnih aktivnosti.

Tablica 15. Nezaposlenost i zapošljavanje u 2015. godini, po županijama i NUTS 2 regijama Republike Hrvatske

Županija	Prosječan broj nezaposlenih	Novoprijavljeni	Zaposleni s evidencije na temelju radnog odnosa i drugih poslovnih aktivnosti	Brisani zbog ostalih razloga
Republika Hrvatska	285 906	310 701	232 499	109 497
Kontinentalna Hrvatska	197 228	199 739	150 136	73 653
Zagrebačka	15 803	17 508	12 738	6 836
Krapinsko-zagorska	6 648	7 644	6 261	2 464
Sisačko-moslavačka	18 261	13 187	10 668	4 560
Karlovačka	9 592	7 861	6 406	2 701
Varaždinska	7 441	10 317	8 552	3 672
Koprivničko-križevačka	6 462	7 857	5 865	3 202
Bjelovarsko-bilogorska	11 559	10 263	8 799	3 314
Osječko-baranjska	32 467	28 566	22 188	9 185
Virovitičko-podravska	9 179	8 883	6 579	2 698
Požeško-slavonska	5 287	6 492	4 527	2 621
Brodsko-posavska	12 700	14 154	9 295	6 706
Vukovarsko-srijemska	17 047	17 571	13 036	6 791
Međimurska	5 576	7 106	5 755	2 369
Grad Zagreb	39 206	42 330	29 467	16 534
Jadranska Hrvatska	88 678	110 962	82 363	35 844
Primorsko-goranska	15 518	20 131	15 032	7 037

(nastavak tablice 15.)

Županija	Prosječan broj nezaposlenih	Novoprijavljeni	Zaposleni s evidencije na temelju radnog odnosa i drugih poslovnih aktivnosti	Brisani zbog ostalih razloga
Ličko-senjska	3 461	3 703	2 942	812
Zadarska	8 107	12 827	8 441	5 329
Splitsko-dalmatinska	40 044	39 411	30 213	12 211
Istarska	6 664	15 052	10 410	5 359
Dubrovačko-neretvanska	7 762	10 563	8 291	2 575
Šibensko-kninska	7 122	9 275	7 034	2 521

Izvor: izradila studentica prema podacima dostupnima iz publikacije Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, *Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2016.*, Zagreb, Državni zavod za statistiku, 2016e., str.197. Dostupno na www.dzs.hr, (pristupljeno 25. prosinca 2016.).

U prvom dijelu rada gdje su analizirani demografski trendovi u Republici Hrvatskoj, točnije u interpretaciji podataka iz tablice 1., koja pokazuje pokazatelje o prosječnoj starosti stanovništva i očekivanom trajanju života, uz istovremene negativne trendove u kretanju ukupnog broja stanovnika, istaknuto je kako takvi trendovi mogu imati negativne posljedice na tržište rada. Manji priljev u radnu dob, kojeg vidimo i kroz negativne trendove broja rođenih tablici 3., smanjuje problem nezaposlenosti, odnosno broj osoba koje traže posao (što naravno nije opravdano s obzirom na uzrok takvih kretanja). Pojačani odljev starijih generacija povećava mogućnosti novih zapošljavanja, iz čega je vidljivo da demografski trendovi, odnosno prirodno i mehaničko kretanje hrvatskog stanovništva smanjuju pritisak na tržište rada.¹¹⁷ S druge strane zbog takvih trendova dugoročnog opadanja fertiliteta naraštaji koji ulaze u umirovljeničku dob brojniji su od naraštaja koji pristižu u radnu dob što će rezultirati povećanjem javnih rashoda, a u srednjem i dugom roku i poteškoćama u mirovinskom

¹¹⁷ I. Družić i J. Sirotković, op. cit., str. 275.-278.

i zdravstvenom sustavu te ograničenjima socijalnih programa.¹¹⁸ Isto tako, zaostajanje u razvoju pojedinih područja, kao i stupanj centraliziranosti zemlje, vidljiv je i kroz podatke o zaposlenosti i nezaposlenosti prikazane u tablicama 12.-15., kao i usporedbom istih sa podacima o vanjskim i unutarnjim migracijama prikazanim u tablici 9. i tablici 11., koje nam govore da se većina migracija doista odvija prema Gradu Zagrebu, odnosno prema Zagrebačkoj, Splitsko-dalmatinskoj, Primorsko-goranskoj županiji; županijama u kojima su povoljniji, najčešće ekonomski, uvjeti.¹¹⁹

Nedostatak radne snage odbija potencijalne investicije. Udaljena ruralna područja teško zadržavaju dobnu strukturu pogodnu za radnu funkciju kao i razinu usluga i aktivnosti od općeg gospodarskog i društvenog interesa. Radno aktivno stanovništvo, posebno ono mlado i bolje obrazovano, iseljava se unutar Hrvatske ili izvan granica države u potrazi za boljim životnim i radnim prilikama. Sve navedene demografske promjene ugrožavaju socijalnu i gospodarsku strukturu perifernih ruralnih područja što u konačnici može dovesti do daljnjeg povećavanja rizika od depopulacije u ruralnim područjima.¹²⁰

6.2. Odabrani pokazatelji razvijenosti

U nastavku rada analiziraju se kretanja bruto domaćeg proizvoda (BDP-a), BDP-a po stanovniku te indeks razvijenosti kao odabrani pokazatelji gospodarskog razvoja. BDP je ukupna vrijednost finalnih dobara i usluga neke zemlje u određenom periodu, najčešće u razdoblju od jedne godine, odnosno mjera ukupne gospodarske djelatnosti u nacionalnom gospodarstvu.¹²¹

U tablici 16. mogu se vidjeti promjene u BDP-u (u tekućim cijenama) i BDP-u po stanovniku, u razdoblju od 2006. do 2015. godine (pri čemu su podaci za 2015. privremeni). U tablici je vidljiv rast BDP-a do 2008. godine, nakon koje uglavnom pada do 2014. godine sa iznimkom 2011. godine, dok u 2015. godini BDP ponovno raste u

¹¹⁸ A. Akrap, op. cit., str. 25.

¹¹⁹ D. Župarić-Ilić i M. Bara, op. cit., str. 201.-211.

¹²⁰ Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije, *Nacrt 03 - Strategija regionalnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje do kraja 2020.*, Zagreb, 2016., str. 22. Dostupno na <https://razvoj.gov.hr/UserDocsImages/O%20ministarstvu/Regionalni%20razvoj/razvojne%20strategije//Nacrt%20prijedloga%20Strategije%20regionlanog%20razvoja%20RH%20za%20razdoblje%20do%20kraja%202020.%20godine.pdf>, (pristupljeno 12. veljače 2017.).

¹²¹ S. Ravlić (ur.), *Hrvatska enciklopedija - domaći proizvod*, Zagreb, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2016c., Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=15820>, (pristupljeno 4. veljače 2017.).

odnosu na 2014. godinu. Negativan trend kretanja BDP-a uglavnom se veže za svjetsku gospodarsku krizu koja je uzrokovala velike probleme u gospodarstvu. BDP po stanovniku ima trend rasta do 2008. godine, 2009. godine pada u odnosu na 2008. godinu, 2010. godine se bilježi blagi rast u odnosu na 2009. godinu, a nakon 2010. godine BDP po stanovniku ima negativan trend sve do 2014. godine te se u 2015. godini ponovno bilježi rast.

Usporedbom podataka iz tablice 3 i tablice 16 može se vidjeti korelacija između kretanja prikazanih pokazatelja, sa iznimkom za 2015. godinu.

Tablica 16. Bruto domaći proizvod Republike Hrvatske, godišnji obračun, u razdoblju od 2006. do 2015. godine

	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.
BDP, tržišne cijene (tekuće), mil.kuna	294 437	322 310	347 685	330 966	328 041	332 587	330 456	329 571	328 109	333 837
BDP, tržišne cijene (tekuće), mil.EUR	40 208	43 935	48 135	45 093	45 022	44 737	43 959	43 516	43 002	43 870
Stanovništvo, godišnji prosjek broja stanovnika, tis.	4 313	4 313	4 311	4 306	4 296	4 283	4 269	4 254	4 236	4 208
Bruto domaći proizvod po stanovniku, EUR	9 322	10 187	11 166	10 471	10 479	10 446	10 297	10 228	10 152	10 426
Stope rasta, %	4,8	5,2	2,1	-7,4	-1,7	-0,3	-2,2	-1,1	-0,5	1,6
Implicitni deflatori BDP-a	104,0	104,1	105,7	102,8	100,8	101,7	101,6	100,8	100,0	100,1

Izvor: izradila studentica prema podacima dostupnima iz publikacije Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, *Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2016.*, Zagreb, Državni zavod za statistiku, 2016e., str. 197. Dostupno na www.dzs.hr, (pristupljeno 25. prosinca 2016.).

U nedostatku aktualnih podataka za 2015. godinu na razini NUTS 2 i 3 regija, u nastavku će se analizirati podaci za BDP i BDP po stanovniku za 2014. godinu u hrvatskim županijama i NUTS 2 regijama. Podaci u tablici upućuju da na NUTS 2 razini veći udio u ukupnom BDP-u ima Kontinentalna Hrvatska, što je očekivano zbog doprinosa Grada Zagreba, zatim Zagrebačke i Osječko-baranjske županije. Najmanji udio u ukupnom BDP-u na području Kontinentalne Hrvatske bilježe Požeško-slavonska i Virovitičko-podravska, koje još uvijek imaju viši BDP od Ličko-senjske županije koja ima najmanji udio u ukupnom BDP-u od svih županija u Hrvatskoj. Unutar Jadranske Hrvatske najveći udio u ukupnom BDP-u bilježe Primorsko-goranska, Splitsko-dalmatinska te Istarska županija. U tablici je vidljivo da je realniji pokazatelj, BDP po stanovniku, u Kontinentalnoj Hrvatskoj nešto veći od prosjeka cijele Hrvatske, dok je u Jadranskoj Hrvatskoj vrijednost nešto manja od prosjeka. Najveći udio u BDP-u po stanovniku unutar Kontinentalne Hrvatske bilježi Grad Zagreb iza kojeg slijedi Međimurska te Koprivničko-križevačka županija. Najmanji BDP po stanovniku bilježe Virovitičko-podravska te Brodsko-posavska županija. Na razini Jadranske Hrvatske najveći BDP po stanovniku bilježe Istarska te Primorsko-goranska županija, a najmanji Ličko-senjska i Splitsko-dalmatinska županija. U 2014. godini čak je 17 županija imalo niži BDP po stanovniku od prosjeka Hrvatske i to sve osim Grada Zagreba na području Kontinentalne Hrvatske te sve osim Istarske, Primorsko-goranske i Dubrovačko-neretvanske županije na razini Jadranske Hrvatske. Iz tablice su vidljive značajne razlike u BDP-u i BDP-u po stanovniku među županijama koje potvrđuju razlike u gospodarskoj aktivnosti.

Tablica 17. Bruto domaći proizvod za Republiku Hrvatsku, NUTS 2 regije i županije u 2014. godini, u tekućim cijenama

Županije	Bruto domaći proizvod, tis. HRK	Bruto domaći proizvod, tis. EUR	Stanovništvo, tis.	Bruto domaći proizvod po stanovniku, HRK	Bruto domaći proizvod po stanovniku, EUR
Republika Hrvatska	328 109 379	43 002 461	4 236	77 456	10 152
Kontinentalna Hrvatska	223 101 111	29 239 935	2 832	78 779	10 325
Grad Zagreb	109 098 168	14 298 554	798	136 640	17 908
Zagrebačka županija	19 169 563	2 512 389	318	60 229	7 894
Krapinsko-zagorska županija	6 489 203	850 484	130	49 906	6 541
Varaždinska županija	11 175 354	1 464 657	173	64 458	8 448
Koprivničko-križevačka županija	7 419 887	972 461	114	65 342	8 564
Međimurska županija	7 493 343	982 088	113	66 271	8 686
Bjelovarsko-bilogorska županija	6 178 567	809 771	115	53 502	7 012
Virovitičko-podravska županija	3 540 223	463 986	82	43 145	5 655
Požeško-slavonska županija	3 332 090	436 708	75	44 458	5 827
Brodsko-posavska županija	6 647 578	871 241	154	43 191	5 661
Osječko-baranjska županija	18 303 414	2 398 870	298	61 380	8 045
Vukovarsko-srijemska županija	7 783 581	1 020 127	173	44 993	5 897
Karlovačka županija	7 213 174	945 368	124	58 213	7 629
Sisačko-moslavačka županija	9 256 966	1 213 231	164	56 529	7 409
Jadranska Hrvatska	105 008 268	13 762 526	1 404	74 789	9 802
Primorsko-goranska županija	28 123 012	3 685 840	294	95 743	12 548
Ličko-senjska županija	2 898 250	379 849	49	59 680	7 822
Zadarska županija	10 713 581	1 404 136	171	62 540	8 197
Šibensko-kninska županija	6 490 366	850 636	105	61 561	8 068
Splitsko-dalmatinska županija	27 084 058	3 549 673	455	59 573	7 808

(nastavak tablice 17.)

Županije	Bruto domaći proizvod, tis. HRK	Bruto domaći proizvod, tis. EUR	Stanovništvo, tis.	Bruto domaći proizvod po stanovniku, HRK	Bruto domaći proizvod po stanovniku, EUR
Istarska županija	20 200 702	2 647 531	208	97 083	12 724
Dubrovačko-neretvanska županija	9 498 300	1 244 860	122	77 652	10 177

Izvor: izradila studentica prema podacima dostupnima u Državni zavod za statistiku, *Bruto domaći proizvod za Republiku Hrvatsku, NKPJS 2012.– 2. razina i županije u 2014., Priopćenje*, broj: 12.1.3., Zagreb, Državni zavod za statistiku, 2017. Dostupno na http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2017/12-01-03_01_2017.htm, (pristupljeno 20. veljače 2017.).

Iz definicije bruto domaćeg proizvoda vidljiva je složenost te makroekonomske varijable, kao i raspon različitih čimbenika koji utječu na rezultat pa je bitno napomenuti da iako trendovi u bruto domaćem proizvodu i bruto domaćem proizvodu po stanovniku prate prikazane odabrane demografske trendove u Republici Hrvatskoj, bez detaljnijih statističkih i ekonometrijskih istraživanja, bilo bi pogrešno opisati njihovu uzročnu-posljedičnu povezanost. Cilj u ovome radu bio je prikazati komparaciju dostupnih indikatora i na temelju šire teorijske analize opisati moguću njihovu vezu. S tim u vezi, zanimljivo je istaknuti i postojeće istraživanje autora J. Tice i Ž. Bogdana koji su pokušali u svom radu napraviti provizornu ocjenu međupovezanosti u kretanju salda migracija i bruto domaćeg proizvoda po stanovniku kao dva konkurentna pokazatelja kvalitete življenja unutar sadašnjeg teritorija Republike Hrvatske tijekom dvadesetog stoljeća koristeći regresijsku analizu, a sve sa pretpostavkom da niži BDP znači nižu kvalitetu života koja znači veće migracije iz takvih područja u područja sa većim bruto domaćim proizvodom. U svom radu oni pokušavaju staviti u odnos vezu između salda migracija hrvatskog stanovništva i relativne razvijenosti Hrvatske prikazane bruto domaćim proizvodom po stanovniku u odnosu na Njemačku, Austriju i SAD. U svom radu zaključuju da veza između salda migracija i BDP-a po stanovniku Hrvatske, a u odnosu na Njemačku, Austriju i SAD nije bila signifikantna.¹²²

¹²² J. Tica i Ž. Bogdan, „Migracije kao indikator izvrsnosti življenja u Hrvatskoj – poredbena raščlamba razvojnih razdoblja“, u P. Grahovac (ur.), *Znanstveni skup: Poljoprivreda i privredni razvoj povodom 80. godišnjice rođenja Akademika Vladimira Stipetića*, vol. 1. Zagreb, Ekonomski fakultet Zagreb Sveučilišta u Zagrebu, 2007., str. 303.-306.

Iako je ustanovljeno da se ne može dokazati značajna veza između bruto domaćeg proizvoda, bruto domaćeg proizvoda po stanovniku i migracija, podaci o regionalnom BDP-u kao pokazatelju proizvodnje regije mogu se koristiti za mjerenje i uspoređivanje stupnja gospodarske aktivnosti različitih regija koji može biti motiv za poticanje migracija i definiranje migracijskih tokova.¹²³

„Indeks razvijenosti je kompozitni pokazatelj koji se računa kao ponderirani prosjek više osnovnih društveno-gospodarskih pokazatelja radi mjerenja stupnja razvijenosti jedinica lokalne i regionalne samouprave.“¹²⁴ Postupak ocjenjivanja indeksa razvijenosti provodi se svakih pet godina, a posljednji postupak ocjenjivanja i razvrstavanju svih jedinica lokalne i regionalne samouprave u Republici Hrvatskoj proveden je krajem 2013. godine.¹²⁵

Vrijednost ovog indeksa izračunava se kao ponderirani prosjek odstupanja standardiziranih vrijednosti određenih pokazatelja od državnih prosjeka, a ti pokazatelji su stopa nezaposlenosti i dohodak po stanovniku s ponderom 30 posto u izračunu, proračunski prinos jedinica lokalne, odnosno regionalne samouprave po stanovniku, opće kretanje stanovništva te stopa obrazovanosti s ponderom od 15 posto u izračunu.¹²⁶ Na temelju odstupanja vrijednosti pokazatelja od državnog prosjeka jedinice lokalne i regionalne samouprave razvrstavaju se u skupine razvijenosti.¹²⁷ Jedinice lokalne samouprave razvrstavaju se u pet skupina, a jedinice regionalne samouprave u četiri skupine.¹²⁸ Postupak ocjenjivanja i razvrstavanju svih jedinica lokalne i regionalne samouprave prema indeksu razvijenosti u Republici Hrvatskoj provodi Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije u skladu sa

¹²³ Državni zavod za statistiku, *Bruto domaći proizvod za Republiku Hrvatsku, NKPJS 2012.– 2. razina i županije u 2013., Priopćenje*, broj: 12.1.3., Zagreb, Državni zavod za statistiku, 2016a. Dostupno na http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2016/12-01-03_01_2016.htm, (pristupljeno 11. veljače 2017.).

¹²⁴ Narodne novine, *Zakon o regionalnom razvoju Republike Hrvatske*, Zagreb, Narodne novine d.d., br. 153/2009. Dostupno na http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2009_12_153_3746.html, (pristupljeno 13. veljače 2017.).

¹²⁵ Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije, *Indeks razvijenosti*, [website], 2017a. <https://razvoj.gov.hr/o-ministarstvu/djelokrug-1939/regionalni-razvoj/indeks-razvijenosti/112>, (pristupljeno 10. veljače 2017.).

¹²⁶ D. Pejnović i Ž. Kordej-De Villa "Demografski resursi kao indikator i čimbenik dispariteta u regionalnom razvoju Hrvatske", *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, vol. 24, no. 3, 2015., str. 340. Dostupno na <http://hrcak.srce.hr/149872>, (pristupljeno 10. veljače 2017.).

¹²⁷ Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije, *Indeks razvijenosti*, [website], 2017a. <https://razvoj.gov.hr/o-ministarstvu/djelokrug-1939/regionalni-razvoj/indeks-razvijenosti/112>, (pristupljeno 10. veljače 2017.).

¹²⁸ Narodne novine, *Odluka o razvrstavanju jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave prema stupnju razvijenosti*, Zagreb, Narodne novine d.d., br. 158/2013. Dostupno na http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_12_158_3313.html, (pristupljeno 10. veljače 2017.).

Zakonom o regionalnom razvoju Republike Hrvatske¹²⁹, a s ciljem razvrstavanja u razvojne skupine kako bi se utvrdilo koja područja treba posebno potpomagati.¹³⁰ Regionalna politika onda, iako koncentrirana na najmanje razvijena područja, potiče razvoj cjelokupnog državnog teritorija.¹³¹

Potpomognuto područje je područje Republike Hrvatske koje je na temelju indeksa razvijenosti ocijenjeno kao područje koje prema stupnju razvijenosti zaostaje za nacionalnim prosjekom, odnosno čija je vrijednost indeksa manja od 75% nacionalnog prosjeka i čiji je razvoj potrebno dodatno poticati. Osnovni cilj poticanja razvoja potpomognutih područja je smanjenje zaostajanja za ostalim regijama i ravnomjerniji razvoj Republike Hrvatske.¹³²

U tablici 18. prikazane su vrijednosti indeksa razvijenosti i pokazatelja za izračun indeksa na županijskoj razini za 2013. godinu. Trenutno nije objavljeno novije izdanje indeksa iako su u međuvremenu pokrenute rasprave o metodologiji izračuna indeksa koja se planira promijeniti. U 2013. godini se čak 12 županija nalazi u I. skupini što znači da im je vrijednost indeksa manja od 75% državnog prosjeka.¹³³ Od toga najmanji indeks razvijenosti bilježi Virovitičko-podravska županija. Od 12 županija koje se nalaze u I. skupini prema ovom indeksu, samo Ličko-senjska županija spada u Jadransku Hrvatsku, a sve su ostale županije Kontinentalne Hrvatske. U II., III. i IV. skupini nalaze se po tri županije i to Šibensko-kninska, Varaždinska i Splitsko--dalmatinska u II. skupini i Zadarska, Dubrovačko-neretvanska i Zagrebačka županija u III. skupini. U IV. skupini nalaze se Primorsko-goranska, Istarska županija i Grad Zagreb.

¹²⁹ Narodne novine, Zakon o regionalnom razvoju Republike Hrvatske, Zagreb, Narodne novine d.d., br. 147/2014. Dostupno na http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2014_12_147_2751.html, (pristupljeno 10. veljače 2017.).

¹³⁰ D. Pejnović i Ž. Kordej-De Villa, op. cit., str. 340.

¹³¹ Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije, *Indeks razvijenosti*, [website], 2017a. <https://razvoj.gov.hr/o-ministarstvu/djelokrug-1939/regionalni-razvoj/indeks-razvijenosti/112>, (pristupljeno 10. veljače 2017.).

¹³² Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije, *Nacrt 03 - Strategija regionalnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje do kraja 2020.*, Zagreb, 2016., str. 4. Dostupno na <https://razvoj.gov.hr/UserDocsImages/O%20ministarstvu/Regionalni%20razvoj/razvojne%20strategije//Nacrt%20prijedloga%20Strategije%20regionlanog%20razvoja%20RH%20za%20razdoblje%20do%20kraja%202020.%20godine.pdf>, (pristupljeno 12. veljače 2017.).

¹³³ Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije, *Nacrt 03 - Strategija regionalnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje do kraja 2020.*, Zagreb, 2016., str. 22. Dostupno na <https://razvoj.gov.hr/UserDocsImages/O%20ministarstvu/Regionalni%20razvoj/razvojne%20strategije//Nacrt%20prijedloga%20Strategije%20regionlanog%20razvoja%20RH%20za%20razdoblje%20do%20kraja%202020.%20godine.pdf>, (pristupljeno 12. veljače 2017.).

Iz podataka u tablici potvrđuju se razlike u razvijenosti županija pa se tako može vidjeti da Grad Zagreb ima 33 puta veću vrijednost indeksa razvijenosti nego li to ima Virovitičko-podravska županija koja ima najmanju vrijednost indeksa razvijenosti. Međutim, razlike u razvijenosti unutar pojedine skupine su značajne, pogotovo među županijama koje spadaju u I. skupinu prema indeksu razvijenosti pa je tako na primjer najrazvijenija županija unutar I. skupine, Krapinsko-zagorska županija, razvijenija 13 puta od najnerazvijenije županije unutar I. skupine, odnosno Virovitičko-podravske.

Vrijednosti ovog indeksa potvrđuju ranije iznesene teze o neravnomjernom razvoju regija unutar Republike Hrvatske. Ova razlika bila bi jasnija da se u analizi koristi Nacionalna klasifikacija prostornih jedinica koja je bila aktualna od 2007. do 2013., a koja je dijelila teritorij Hrvatske na tri NUTS 2 razine, Jadransku Hrvatsku čiji se okviri nisu promijenili u 2013. u odnosu na 2007. te Sjeverozapadnu i Panonsku Hrvatsku koja je u 2013. godini spojena u jednu NUTS 2 regiju, Kontinentalnu.¹³⁴ Naime, analizirajući indeks razvijenosti u kontekstu takve regionalne podjele, vidljivo je da su prvih osam županija sa najmanjim indeksom razvijenosti županije koje su prema podjeli na NUTS regije koja se primjenjivala do 2013. spadale u Panonsku Hrvatsku, što potvrđuje ranije izneseno, o neravnomjernoj raspodjeli stanovništva unutar Hrvatske, ali i neravnomjernom gospodarskom razvoju.

Kada se vrijednosti indeksa usporede sa podacima o vanjskim migracijama vidimo da su županije koje su uglavnom emigrantske ujedno i županije sa niskim ili nižim indeksom razvijenosti, kao na primjer Brodsko-posavska ili Vukovarsko-srijemska županija, a županije koje imaju viši indeks razvijenosti su uglavnom imigrantske županije, na primjer Grad Zagreb ili Istarska županija. Ista situacija je i kod usporedbe podataka za unutarnje migracije. Kada pogledamo vrijednosti osnovnih pokazatelja koji se koriste za izračun indeksa razvijenosti, vidimo slične trendove, pa tako na primjer županije koje imaju nižu prosječnu stopu nezaposlenosti doista i jesu imigrantske, a županije poput Vukovarsko-srijemske, Brodsko-posavske ili Bjelovarsko-bilogorske županije su emigrantske i imaju višu prosječnu stopu nezaposlenosti.

¹³⁴ S. Klempić Bogadi i I. Lajić, op. cit., str. 441.

Tablica 18. Indeks razvijenosti po županijama Republike Hrvatske za 2013. godinu

Županije	Vrijednosti osnovnih pokazatelja					Vrijednosti standardiziranih pokazatelja u odnosu na nacionalni prosjek					Indeks razvijenosti i skupine		
	Prosječni dohodak <i>per capita</i>	Prosječni izvorni prihodi <i>per capita</i>	Prosječna stopa nezaposlenosti	Kretanje stanovništva	Udio obrazovanog stanovništva u stanovništvu 16-65 godina	Prosječni dohodak <i>per capita</i>	Prosječni izvorni prihodi <i>per capita</i>	Prosječna stopa nezaposlenosti	Kretanje stanovništva	Udio obrazovanog stanovništva u stanovništvu 16-65 godina	Indeks razvijenosti	Skupine	
	2010.-2012.	2010.-2012.	2010.-2012.	2010.-2012.	2010.-2012.	2010.-2012.	2010.-2012.	2010.-2012.	2010.-2012.	2010.-2012.			
Republika Hrvatska	28 759	3 310	16%	99,4	77,7%	100%	100%	100%	100%	100%			
Virovitičko-podravska	19 600	1 599	25,9%	92,2	63,31%	1,56%	11,93%	0,00%	17,17%	5,36%	5,56%	<75%	I.
Brodsko-posavska	19 455	1 381	25,6%	96,7	69,75%	0,00%	0,70%	2,71%	69,14%	47,64%	18,43%	<75%	I.
Vukovarsko-srijemska	20 368	1 441	25,4%	95,1	69,31%	9,81%	3,76%	4,87%	50,30%	44,68%	18,73%	<75%	I.
Bjelovarsko-bilogorska	21 687	1 689	23,0%	92,4	65,52%	23,99%	16,55%	29,47%	19,91%	19,87%	23,29%	<75%	I.
Požeško-slavonska	20 760	1 368	19,5%	93,9	67,92%	14,02%	0,00%	64,66%	37,06%	35,63%	33,81%	<75%	I.

Sisačko-moslavačka	25 429	2 336	24,1%	90,8	72,31%	64,20%	49,83%	17,81%	1,14%	64,39%	38,70%	<75%	I.
Osječko-baranjska	24 508	2 111	23,4%	95,9	73,08%	54,30%	38,27%	24,71%	59,46%	69,46%	46,07%	<75%	I.
Karlovačka	26 633	2 167	20,1%	91,6	74,26%	77,15%	41,14%	59,09%	10,53%	77,17%	56,34%	<75%	I.
Koprivničko-križevačka	22 887	2 650	15,4%	95,3	62,49%	36,89%	66,01%	106,88%	53,32%	0,00%	59,19%	<75%	I.
Ličko-senjska	24 731	2 702	16,3%	90,7	73,73%	56,70%	68,69%	97,59%	0,00%	73,73%	64,82%	<75%	I.
Međimurska	22 080	1 725	14,0%	99,6	71,20%	28,21%	18,37%	120,22%	101,40%	57,10%	69,65%	<75%	I.
Krapinsko-zagorska	25 432	1 772	12,9%	95,0	69,67%	64,24%	20,81%	131,76%	49,80%	47,05%	73,24%	<75%	I.
Šibensko-kninska	24 562	2 623	17,3%	99,5	78,96%	54,89%	64,64%	87,34%	100,72%	108,00%	80,93%	75-100%	II.
Varaždinska	25 799	2 079	12,5%	97,2	74,46%	68,18%	36,59%	136,20%	74,47%	78,52%	86,34%	75-100%	II.
Splitsko-dalmatinska	26 019	3 090	19,5%	104,2	83,09%	70,54%	88,67%	64,80%	154,04%	135,13%	93,75%	75-100%	II.
Zadarska	24 163	3 174	15,1%	109,1	77,97%	50,60%	93,00%	109,58%	211,23%	101,52%	106,39%	100-125%	III.

Dubrovačko-neretvanska	27 746	3 499	13,3%	104,0	83,74%	89,11%	109,70%	127,80%	152,47%	139,34%	120,84%	100-125%	III.
Zagrebačka	29 558	2 826	11,2%	106,5	76,82%	108,59%	75,08%	148,76%	180,66%	93,98%	124,23%	100-125%	III.
Primorsko-goranska	32 813	4 757	12,7%	99,3	84,97%	143,57%	174,46%	134,29%	98,24%	147,46%	139,21%	>125%	IV.
Istarska	31 997	4 884	7,8%	104,1	80,78%	134,80%	181,01%	183,15%	153,41%	119,98%	156,80%	>125%	IV.
Grad Zagreb	42 175	5 997	10,6%	101,9	86,93%	244,20%	238,28%	154,81%	127,78%	160,27%	186,44%	>125%	IV.

Izvor: Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije, *Vrijednost indeksa razvijenosti i pokazatelja za izračun indeksa razvijenosti*, [website], 2017b. <https://razvoj.gov.hr/o-ministarstvu/djelokrug-1939/regionalni-razvoj/indeks-razvijenosti/vrijednosti-indeksa-razvijenosti-i-pokazatelja-za-izracun-indeksa-razvijenosti-2013/3214>, (pristupljeno 10. veljače 2016.).

6.3. Osvrt na rezultate analize međupovezanosti migracija i gospodarskog razvoja

Nakon analize odabranih gospodarskih pokazatelja te usporedbe nalaza sa zaključcima analize koja se odnosila na demografske trendove i detaljnije na migracije stanovništva, u nastavku će se pokušati objediniti sintetizirani zaključci analize međupovezanosti demografskih promjena, prirodnog i mehaničkog kretanja stanovništva i gospodarskog razvoja.

Na temelju proučenih teorijskih izvora i dosadašnjih istraživanja istaknuto je da demografske promjene uzrokovane prirodnim i mehaničkim kretanjima mogu utjecati na depopulaciju kako na razini države tako i na razini regija te neravnomjernu raspoređenost stanovnika unutar Hrvatske. Trend rasta prosječne starosti stanovništva podupire demografsko starenje, proces koji se javlja kao posljedica demografskog i gospodarskog razvoja, ali i kao posljedica migracija s obzirom da se na migracije uglavnom odlučuje mlada visokoobrazovana radna snaga.¹³⁵ Takve promjene u demografskoj strukturi očekivano mogu značajno utjecati na gospodarski razvoj na razini Hrvatske i na razini regija unutar Hrvatske.

Tablica 19. u nastavku izrađena je na temelju prethodno prikazanih i analiziranih podataka kroz tablice 1.-18. kako bi se dobio detaljniji uvid u značajnost pojedinih promjena na razini NUTS 2 i NUTS 3 regija. Podaci o ukupnom broju stanovnika za 2015. godinu po županijama procijenjeni su i izračunati od strane Državnog zavoda za statistiku Republike Hrvatske na temelju podataka iz Popisa 2011., prirodnoga kretanja i migracijskog salda.¹³⁶ Podaci o bruto domaćem proizvodu i bruto domaćem proizvodu po stanovniku odnose se na 2014. godinu, a podaci o indeksu razvijenosti na 2013. godinu, za koje postoje zadnji konačni podaci, odnosno posljednji izračun na razini NUTS 2 i NUTS 3 regija. Tablica 19. prikazuje ukupan broj stanovnika, ukupan broj rođenih i umrlih, ukupan broj vanjskih i unutarnjih emigracija i imigracija, ukupan broj zaposlenih i nezaposlenih u 2015. godini na razini NUTS 1, NUTS 2 i NUTS 3 regija

¹³⁵ A. Akrap i J. Gelo, op. cit., str. 42.

¹³⁶ Državni zavod za statistiku, *Procjene stanovništva Republike Hrvatske u 2015., Priopćenje*, broj: 7.1.4., Zagreb, Državni zavod za statistiku, 2016d. Dostupno na http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2016/07-01-04_01_2016.htm, (pristupljeno 11. veljače 2017.).

te udio tih promjena u ukupnom broju stanovnika na promatranoj razini, kako bi se dobila jasnija slika o utjecaju promatrane promjene na pojedinu regiju.

Tablica 19. Sintetizirani prikaz odabranih demografskih pokazatelja i pokazatelja gospodarskog razvoja (2015. godine*)

Županija	Ukupan broj stanovnika	Udio u ukupnom broju stanovnika	Ukupan broj rođenih	Ukupan broj umrlih	Prirodni prirast
Republika Hrvatska	4 203 604	100%	37 666	54 205	-16 702
Kontinentalna Hrvatska	2 806 218	66,76%	25 407	36 928	
Bjelovarsko-bilogorska	113 746	2,71%	976	1 817	-842
Brodsko-posavska	151 012	3,59%	1 319	2 125	-811
Grad Zagreb	799 565	19,02%	8 076	8 821	-782
Karlovačka	121 840	2,90%	957	2 027	-1075
Koprivničko-križevačka	112 357	2,67%	1 015	1 626	-616
Krapinsko-zagorska	128 905	3,07%	1 040	1 844	-807
Međimurska	112 576	2,68%	1 217	1 274	-65
Osječko-baranjska	294 233	7,00%	2 561	4 108	-1557
Požeško-slavonska	73 473	1,75%	638	1 076	-440
Sisačko-moslavačka	160 292	3,81%	1 276	2 619	-1348
Varaždinska	171 879	4,09%	1 464	2 366	-911
Virovitičko-podravska	80 610	1,92%	698	1 133	-440
Vukovarsko-srijemska	169 224	4,03%	1 445	2 400	-962
Zagrebačka	316 506	7,53%	2 725	3 692	-980
Jadranska Hrvatska	1 397 386	33,24%	12 259	17 277	
Dubrovačko-neretvanska	122 280	2,91%	1 287	1 342	-59
Istarska	208 180	4,95%	1 710	2 414	-713
Ličko-senjska	47 634	1,13%	388	919	-533
Primorsko-goranska	291 654	6,94%	2 350	3 784	-1440
Splitsko-dalmatinska	453 155	10,78%	4 127	5 152	-1042
Šibensko-kninska	104 315	2,48%	824	1 594	-775
Zadarska	170 168	4,05%	1 573	2 072	-504

(nastavak tablice 19.)

Županija	Vanjske migracije					Unutarnje migracije				
	Ukupan broj doseljen ih	Udio u ukupnom broju stanovnika NUTS razine na koju se podatak odnosi	Odseljeni ukupno	Udio u ukupnom broju stanovnika NUTS razine na koju se podatak odnosi	Saldo vanjskih migracija	Doseljeni ukupno	Udio u ukupnom broju stanovnika NUTS razine na koju se podatak odnosi	Odseljeni ukupno	Udio u ukupnom broju stanovnika NUTS razine na koju se podatak odnosi	Saldo unutarnjih migracija
Republika Hrvatska	11 706	0,28%	29 651	0,71%	-17 945	75 927	1,81%	75 927	1,81%	0
Kontinentalna Hrvatska	6 114	0,22%	20 099	0,72%	-13 985	47 500		48 587		
Bjelovarsko-bilogorska	117	0,10%	621	0,55%	-504	1 947	1,71%	2 558	2,25%	-611
Brodsko-posavska	300	0,20%	1 571	1,04%	-1 271	1 957	1,30%	2 940	1,95%	-983
Grad Zagreb	2 758	0,34%	5 046	0,63%	-2 288	13 755	1,72%	9 335	1,17%	4 420
Karlovačka	257	0,21%	901	0,74%	-644	2 159	1,77%	2 179	1,79%	-20
Koprivničko-križevačka	90	0,08%	374	0,33%	-284	1 673	1,49%	2 010	1,79%	-337
Krapinsko-zagorska	118	0,09%	409	0,32%	-291	2 105	1,63%	2 085	1,62%	20
Međimurska	130	0,12%	342	0,30%	-212	1 964	1,74%	2 174	1,93%	-210
Osječko-baranjska	470	0,16%	2 212	0,75%	-1 742	4 728	1,61%	5 620	1,91%	-892
Požeško-slavonska	125	0,17%	1 028	1,40%	-903	1 583	2,15%	1 923	2,62%	-340
Sisačko-moslavačka	361	0,23%	1 748	1,09%	-1 387	2 625	1,64%	3 424	2,14%	-799
Varaždinska	203	0,12%	800	0,47%	-597	2 832	1,65%	2 779	1,62%	53
Virovitičko-podravska	99	0,12%	804	1,00%	-705	1 278	1,59%	1 745	2,16%	-467
Vukovarsko-srijemska	434	0,26%	1 967	1,16%	-1 533	2 525	1,49%	3 704	2,19%	-1 179
Zagrebačka	652	0,21%	2 276	0,72%	-1 624	6 369	2,01%	6 111	1,93%	258
Jadranska Hrvatska	5 592	0,40%	9 552	0,68%	-3 960	28 427		27 340		
Dubrovačko-neretvanska	465	0,38%	584	0,48%	-119	2 860	2,34%	2 825	2,31%	35
Istarska	1 076	0,52%	1 280	0,61%	-204	4 356	2,09%	3 762	1,81%	594
Ličko-senjska	147	0,31%	513	1,08%	-366	1 037	2,18%	1 075	2,26%	-38
Primorsko-goranska	1 049	0,36%	2 549	0,87%	-1 500	6 818	2,34%	6 471	2,22%	347
Splitsko-dalmatinska	1 828	0,40%	2 155	0,48%	-327	8 146	1,80%	8 165	1,80%	-19
Šibensko-kninska	415	0,40%	929	0,89%	-514	1 860	1,78%	2 004	1,92%	-144
Zadarska	612	0,36%	1 542	0,91%	-930	3 350	1,97%	3 038	1,79%	312

(nastavak tablice 19.)

Županija	Zaposlenost		Nezaposlenost		BDP 2014.		Indeks razvijenosti	Skupine
	Ukupno	Udio u odnosu na ukupan broj stanovnika	Ukupno	Udio u odnosu na ukupan broj stanovnika	U EUR	PC U EUR		
Republika Hrvatska	1 332 826	31,71%	285 906	6,80%	43 022 461	10 152		
Kontinentalna Hrvatska	906 283	32,30%	197 228	7,03%	29 239 935	10 325		
Bjelovarsko-bilogorska	28 683	25,22%	11 559	10,16%	809 771	7 012	23,29%	I.
Brodsko-posavska	31 973	21,17%	12 700	8,41%	871 241	5 661	18,43%	I.
Grad Zagreb	389 888	48,76%	39 206	4,90%	14 298 554	17 908	186,44%	IV.
Karlovačka	33 786	27,73%	9 592	7,87%	945 368	7 629	56,34%	I.
Koprivničko-križevačka	29 818	26,54%	6 462	5,75%	972 461	8 564	59,19%	I.
Krapinsko-zagorska	33 326	25,85%	6 648	5,16%	850 484	6 541	73,24%	I.
Međimurska	35 392	31,44%	5 576	4,95%	982 088	8 686	69,65%	I.
Osječko-baranjska	76 556	26,02%	32 467	11,03%	2 398 870	8 045	46,07%	I.
Požeško-slavonska	16 754	22,80%	5 287	7,20%	436 708	5 827	33,81%	I.
Sisačko-moslavačka	37 550	23,43%	18 261	11,39%	1 213 231	7 409	38,70%	I.
Varaždinska	59 259	34,48%	7 441	4,33%	1 464 657	8 448	86,34%	II.
Virovitičko-podravska	18 294	22,69%	9 179	11,39%	463 986	5 655	5,56%	I.
Vukovarsko-srijemska	38 399	22,69%	17 047	10,07%	1 020 127	5 897	18,73%	I.
Zagrebačka	76 605	24,20%	15 803	4,99%	2 512 389	7 894	124,23%	III.
Jadranska Hrvatska	426 543	30,52%	88 678	6,35%	13 762 526	9 802		
Dubrovačko-neretvanska	37 082	30,33%	7 762	6,35%	1 244 860	10 177	120,84%	III.
Istarska	75 363	36,20%	6 664	3,20%	2 647 531	12 724	156,80%	IV.
Ličko-senjska	12 887	27,05%	3 461	7,27%	379 849	7 822	64,82%	I.
Primorsko-goranska	100 844	34,58%	15 518	5,32%	3 685 840	12 548	139,21%	IV.
Splitsko-dalmatinska	128 528	28,36%	40 044	8,84%	3 549 673	7 808	93,75%	II.
Šibensko-kninska	27 706	26,56%	7 122	6,83%	850 636	8 068	80,93%	II.
Zadarska	44 133	25,93%	8 107	4,76%	1 404 136	8 197	106,39%	III.

* Napomena: podaci za BDP (po stanovniku) odnose se na 2014. godinu, a pokazatelji za indeks razvijenosti na 2013. godinu (s obzirom na dostupnost podataka)

Izvor: izradila studentica prema podacima dostupnima u:

- Državni zavod za statistiku, *Procjene stanovništva Republike Hrvatske u 2015., Priopćenje*, broj: 7.1.4., Zagreb, Državni zavod za statistiku, 2016d. Dostupno na http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2016/07-01-04_01_2016.htm, (pristupljeno 11. veljače 2017.).
- Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, *Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2016.*, Zagreb, Državni zavod za statistiku, 2016e., str. 135. Dostupno na www.dzs.hr, (pristupljeno 25. prosinca 2016.).
- Državni zavod za statistiku, *Migracija stanovništva Republike Hrvatske u 2015., Priopćenje*, broj: 7.1.2., Zagreb, Državni zavod za statistiku, 2016c. Dostupno na http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2016/07-01-02_01_2016.htm, (pristupljeno 6. prosinca 2016.).
- Državni zavod za statistiku, *Bruto domaći proizvod za Republiku Hrvatsku, NKPJS 2012.– 2. razina i županije u 2014., Priopćenje*, broj: 12.1.3., Zagreb, Državni zavod za statistiku, 2017. Dostupno na http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2017/12-01-03_01_2017.htm, (pristupljeno 20. veljače 2017.).
- Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije, *Vrijednost indeksa razvijenosti i pokazatelja za izračun indeksa razvijenosti*, [website], 2017b. <https://razvoj.gov.hr/o-ministarstvu/djelokrug-1939/regionalni-razvoj/indeks-razvijenosti/vrijednosti-indeksa-razvijenosti-i-pokazatelja-za-izracun-indeksa-razvijenosti-2013/3214>, (pristupljeno 10. veljače 2016.).

Iz tablice 19., točnije podataka o ukupnom broju stanovnika i udjela broja stanovnika pojedinih NUTS 2, NUTS 3 regija u ukupnom broju stanovnika, može se potvrditi teza o neravnomjernom razmještaju stanovnika unutar Republike Hrvatske, koja je potvrđena i kroz prethodno prikazanu tablicu 2., kao i teza o centraliziranosti Hrvatske, koja je vidljiva iz podatka da je najveći dio ukupnog stanovništva smješten je upravo u Gradu Zagrebu. Iz tablice 19. slijedi, kao što je već kod tablice 2. analizirano, da najveći ukupan broj stanovnika imaju u pravilu županije koje su percipirane kao razvijenije, a najmanji ukupan broj stanovnika imaju županije koje su i prema indeksu razvijenosti, ali i prema percepciji slabije razvijene. Županije sa najmanjim brojem stanovnika i najmanjim udjelom u ukupnom broju stanovnika, zasigurno najjače osjećaju bilo kakve promjene demografskih i gospodarskih pokazatelja.

Podaci o prirodnom kretanju stanovništva govore da najveći negativan prirodni prirast imaju županije koje su uglavnom pogođene i procesom depopulacije, a najmanji negativan prirodni prirast imaju Dubrovačko-neretvanska, Međimurska, Požeško-slavonska, Virovitičko-podravska te Zadarska županija. Analizirajući detaljnije podatke može se potvrditi ranije iznesena teza o postojanju trenda izumiranja i depopulacije županija koje su i onako slabije gospodarski razvijene, što će se kroz daljnji prikaz također potvrditi.

Iako je udio ukupnih vanjskih doseljenja veći u Kontinentalnoj Hrvatskoj (52,23%), iz tablice 19. može se vidjeti da najveći udio vanjskih doseljenja u odnosu na broj stanovnika bilježe Istarska, Splitsko-dalmatinska, Šibensko-kninska, Dubrovačko-neretvanska, Zadarska i Primorsko-goranska županija, koje sve spadaju u Jadransku Hrvatsku. Iako u apsolutnom iznosu Grad Zagreb bilježi najveći broj vanjskih doseljenih stanovnika, taj broj čini tek 0,34% ukupnog broja stanovnika Grada Zagreba. Najveći udio vanjskih odseljenja u odnosu na broj stanovnika bilježe Požeško-slavonska, Vukovarsko-srijemska, Sisačko-moslavačka, Ličko-senjska te Brodsko-posavska.

Najveći udio unutarnjih doseljenja u odnosu na broj stanovnika bilježe Dubrovačko-neretvanska i Primorsko-goranska županija, nakon kojih slijede Ličko-senjska, Požeško-slavonska te Istarska županija, a najmanji udio doseljenih u odnosu na ukupan broj stanovnika županije bilježe Brodsko-posavska, Koprivničko-križevačka, Vukovarsko-srijemska, Virovitičko-podravska te Osječko-baranjska

županija. Najveći udio unutarnjih odseljenja u odnosu na broj stanovnika bilježe Požeško-slavonska, Dubrovačko-neretvanska, Ličko-senjska, Bjelovarsko-bilogorska te Primorsko-goranska županija, a najmanji udio odseljenih u odnosu na ukupan broj stanovnika županije bilježi Grad Zagreb koji u apsolutnom iznosu bilježi najveći broj odseljenih. Nakon Grada Zagreba, najmanji udio odseljenih u odnosu na ukupan broj stanovnika županije bilježe Krapinsko-zagorska i Varaždinska te Karlovačka, Koprivničko-križevačka i Zadarska županija.

Promatrajući unutarnje i vanjske migracije u kontekstu sa njihovim udjelom u ukupnom broju stanovnika županije može se odrediti kakav bi mogao biti i kakav je utjecaj migracija na ukupno stanovništvo županije, a posljedično i kakav je utjecaj na gospodarstvo županije u koju, odnosno iz koje se migrira. Ovakva analiza unutarnjih i vanjskih migracija dalje potvrđuje tezu o polarizaciji i nepravilnom razmještanju stanovnika unutar Republike Hrvatske.

Naime, iz ranije prikazane analize migracijskih pokazatelja u Republici Hrvatskoj vidljiva je polarizacija i nepravilan razmještaj stanovnika unutar Republike Hrvatske, sa većom koncentracijom stanovnika i većom gravitacijom stanovnika prema Kontinentalnoj Hrvatskoj, što je vidljivo i u tablici 19. Razlike u demografskim i gospodarskim kretanjima među pojedinim regijama, pridonijele su demografskoj polarizaciji Hrvatske koja se ogleda u demografskom i gospodarskom napretku gradskih područja uz istovremeno zaostajanje i nestajanje ruralnih područja Hrvatske.¹³⁷ Međutim, treba napomenuti da većina doseljenih stanovnika gravitira uglavnom prema Gradu Zagrebu i Zagrebačkoj županiji, a ne nužno prema cijeloj Kontinentalnoj Hrvatskoj ravnomjerno. Apsolutni iznosi migracija govore o značajnijem doseljavanju i odseljavanju iz i u regionalne centre, odnosno u županije sa nešto razvijenijom gospodarskom strukturom, a zbog potencijalno boljih uvjeta života i rada.¹³⁸ Prikazani udjeli broja doseljenih/odseljenih govore da će najveće posljedice, kako gospodarske, tako i demografske osjetiti upravo one županije koje bilježe najveće, odnosno najmanje udjele doseljenja/odseljenja u ukupnom broju stanovnika na razini županije. Ovakvi trendovi u prirodnim i mehaničkim kretanjima predstavljaju

¹³⁷ S. Klempić Bogadi i I. Lajić, op. cit., str. 442.

¹³⁸ A. Akrap, op. cit., str. 68.

dodatno razvojno ograničenje za slabije razvijene regije koje s vremenom sve više zaostaju u razvoju.¹³⁹

Podatke o zaposlenosti i nezaposlenosti potrebno je promatrati pri donošenju zaključka o tome jesu li doista viša zaposlenost, odnosno niža nezaposlenost motivi koji bi utjecali na odluku o migraciji, odnosno, pokušat će se utvrditi da li su županije koje imaju viši udio zaposlenih i niži udio nezaposlenih zaista županije u koje se više doseljava i obrnuto.¹⁴⁰ Jasno je da promjene u demografskoj strukturi imaju utjecaj na tržište rada, odnosno porast u prosječnoj starosti stanovništva, uz istovremene negativne trendove u ukupnom broju stanovnika, u kombinaciji sa trendovima u migracijama u konačnici rezultiraju ozbiljnim problemima u nestašici radne snage.¹⁴¹

Tablica 19. govori da najveći udio zaposlenih u odnosu na ukupan broj stanovnika županije imaju Grad Zagreb, koji doista predstavlja regiju u koju se doseljava najviše stanovnika (u apsolutnom iznosu). Nakon Grada Zagreba slijedi Istarska županija te Primorsko-goranska, Varaždinska te Međimurska županija i to u pravilu i jesu županije koje se nalaze relativno visoko na ljestvici županija koje su poželjna odredišta za imigracije. Najmanji udio zaposlenih u odnosu na ukupan broj stanovnika županije imaju Brodsko-posavska, Virovitičko-podravska, Vukovarsko-srijemska, Požeško-slavonska te Sisačko-Moslavačka županija. Najveći udio nezaposlenih u ukupnom broju stanovnika županije imaju Virovitičko-podravska, Sisačko-Moslavačka, Osječko-baranjska, Bjelovarsko-bilogorska te Vukovarsko-srijemska županija. Tablica 19. potvrđuje iznesenu tezu. Županije iz kojih se u relativnom iznosu najviše iseljava, spadaju u županije u kojima je udio nezaposlenih relativno visok ili značajno viši od prosjeka Hrvatske, odnosno udio zaposlenih nizak ili značajno niži od prosjeka Hrvatske. Vrijedi i obrnuto. Utjecaj svih prije navedenih demografskih promjena na tržište rada, osim poteškoća u mirovinskom i zdravstvenom sustavu, dovodi u pitanje i održivo funkcioniranje malih sredina koje su starenjem, ali i migracijama najviše pogođene.¹⁴²

Podaci o BDP-u, odnosno o BDP-u po stanovniku i indeks razvijenosti to i potvrđuju, međutim, treba napomenuti da na BDP utječe veliki broj različitih varijabli i,

¹³⁹ D. Župarić-Iljić i M. Bara, op. cit., str. 201.

¹⁴⁰ Ibidem, str. 201.-211.

¹⁴¹ A. Akrap i J. Gelo, op. cit., str. 42.

¹⁴² I. Čipin et. al., op. cit., str. 10.

kao što je već ranije istaknuto, točna veza između BDP-a i migracija ne može se utvrditi bez detaljnijih analiza kauzalnosti.

Kada se indeks razvijenosti poveže sa relativnim udjelom migracija u odnosu na ukupan broj stanovnika županije, može se vidjeti da su županije iz kojih se relativno više emigrira ujedno i županije koje prema indeksu razvijenosti spadaju u prvu skupinu, odnosno županije kojima je vrijednost indeksa ispod 75% prosjeka Hrvatske, a županije u koje se u apsolutnim iznosima više imigrira, zapravo su županije koje se prema indeksu razvijenosti smatraju razvijenijim županijama (IV. i III. skupina).

Iz tablice 19. slijedi da su procesom depopulacije uglavnom pogođene one županije koje su ekonomski najnerazvijenije i koje su uglavnom emigracijske. Prisutnost procesa depopulacije i demografskog starenja, koji postaju ograničavajući čimbenici u društvenom i gospodarskom razvoju, posljedično utječe na i infrastrukturu, obrazovanje, industriju, usluge, a sve zbog promijenjene demografske slike.¹⁴³ Prema svemu navedenome, vidljivo je da su starenje i emigracija vrlo ozbiljni problemi koji dovode do smanjenja operativnosti u poslovnoj zajednici, a posebno u područjima koja su već i onako suočena sa nižim stupnjem razvijenosti.¹⁴⁴

Sumarno, iz tablice 19., može se zaključiti da se prirodne i mehaničke demografske promjene nalaze u začaranom krugu sa gospodarskim promjenama, odnosno gospodarske promjene i nezadovoljavajuća situacija u gospodarstvu uzrok je mehaničkih kretanja stanovnika i prirodnih demografskih kretanja koja ponovno negativno utječu na gospodarsku situaciju u regiji.¹⁴⁵

¹⁴³ I. Čipin et. al., op. cit., str. 35.-41.

¹⁴⁴ Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije, *Nacrt 03 - Strategija regionalnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje do kraja 2020.*, Zagreb, 2016., str. 22. Dostupno na <https://razvoj.gov.hr/UserDocsImages/O%20ministarstvu/Regionalni%20razvoj/razvojne%20strategije//Nacrt%20prijedloga%20Strategije%20regionlanog%20razvoja%20RH%20za%20razdoblje%20do%20Kraja%202020.%20godine.pdf>, (pristupljeno 12. veljače 2017.).

¹⁴⁵ Đokić, I. et. al., *Analitička podloga za izradu Strategije regionalnog razvoja Republike Hrvatske*, Zagreb, Ekonomski institut Zagreb, 2015. Dostupno na https://razvoj.gov.hr/UserDocsImages/O%20ministarstvu/Regionalni%20razvoj/razvojne%20strategije/DODATAK%201.-Analiticka%20podloga_2015_Studija.pdf, (pristupljeno 11. veljače 2017.).

7. Zaključak

U radu je dokazana značajna međuovisnost između demografskih i gospodarskih promjena, odnosno pobliže je prikazano da promjena demografske strukture koja nastaje zbog regionalnih migracija utječe na demografski i gospodarski razvoj na nacionalnoj i regionalnoj razini.

Prije same analize, u radu je prikazan teorijski okvir u kojem su objašnjeni osnovni pojmovi vezani za prirodno i mehaničko kretanje stanovnika, kao i teorije prema kojima se mogu analizirati razlozi migracija. Što se motiva migriranja tiče, može se, na temelju proučene literature, zaključiti da je većina migracija potaknuta upravo pojedinim od gospodarskih, socijalnih ili političkih motiva, odnosno pojedinci se uglavnom odlučuju na seobu zbog nedostatka posla u domicilnom području, zbog nezadovoljstva sa postojećim radnim uvjetima, stanjem u društvu, bilo da se radi o vanjskim ili unutarnjim migracijama.

Nakon prikaza teorijskog okvira, analiza demografskih indikatora upućuje na činjenicu da hrvatsku demografsku sliku karakteriziraju rastući trendovi u prosječnoj starosti stanovništva, uz istovremene negativne trendove u kretanju ukupnog broja stanovnika te negativne stope prirodnog prirasta, što bi u konačnici moglo rezultirati problemima u nestašici radne snage. Daljnjom analizom dostupnih podataka o unutarnjim i vanjskim migracijama može se zaključiti da u Republici Hrvatskoj osim istaknutih negativnih demografskih trendova, postoji i trend povećanja negativnog migracijskog salda. Unatoč negativnom migracijskom saldu, većina migracija u Republici Hrvatskoj još uvijek su migracije unutar države, a manji dio odnosi se na vanjske migracije. Analizom unutarnjih migracija utvrđeno je da je prisutna neravnomjerna prostorna distribucija stanovništva.

Tok migracija, i unutarnjih i vanjskih, kreće se uglavnom iz nerazvijenih ili slabije razvijenih županija kao što su Požeško-slavonska, Vukovarsko-srijemska, Sisačko-moslavačka, Ličko-senjska ili Bjelovarsko-bilogorska županija prema razvijenijim županijama kao što su Grad Zagreb, Istarska, Splitsko-dalmatinska ili Primorsko-goranska županija u kojima nije izostalo investiranje u gospodarski rast i razvoj i otvaranje novih radnih mjesta. Takav tok znači daljnju polarizaciju razvoja, depopulaciju i zaostajanje već i onako slabije razvijenih regija koje su uglavnom

emisivne regije. Komparacijom kretanja indikatora o prirodnom i mehaničkom kretanju stanovništva za Republiku Hrvatsku, sa dostupnim podacima o bruto domaćem proizvodu i bruto domaćem proizvodu po stanovniku, može se vidjeti da kretanja imaju sličan trend. Jasno je da zaključak o vezi i utjecaju između mehaničkih kretanja stanovnika i bruto društvenog proizvoda zahtijeva detaljniju ekonometrijsku analizu, ali uz postojeće trendove te također analizom indeksa razvijenosti može se prihvatiti teza o neravnomjernom razvoju, polarizaciji, odnosno centralizaciji Hrvatske (i sagledavanje unutarnjih migracija kao pokazatelja stupnja centraliziranosti). Županije koje prema indeksu razvijenosti spadaju u IV. skupinu, odnosno one koje su najrazvijenije, ujedno su i županije koje privlače najveći broj emigranata (u apsolutnom iznosu, Grad Zagreb, Splitsko-dalmatinska, Istarska županija), a županije koje spadaju u I. skupinu su uglavnom i županije koje su izrazito emigrantske (u relativnom iznosu, Brodsko-posavska, Požeško-slavonska, Sisačko-moslavačka, Vukovarsko-srijemska, Ličko-senjska županija). Takvi odnosi mogu uzrokovati daljnje produbljivanje razlika i daljnje negativne trendove u demografskoj slici i gospodarskom razvoju.

Zaključno, može se istaknuti da se prirodne i mehaničke demografske promjene nalaze u „začaranom krugu“ sa gospodarskim promjenama. Slabije gospodarsko stanje u određenoj regiji iz koje se emigrira može potaknuti pojedince na donošenje odluke o migraciji u regiju ili državu sa boljim životnim uvjetima, što će vjerojatno rezultirati daljnjim pogoršanjem gospodarskog stanja regije iz koje se emigrira, odnosno poboljšanjem gospodarskog stanja regije u koju se imigrira. Međutim, kako bi se kreirala potpunija slika o razlozima poboljšanja ili pogoršanja gospodarskih uvjeta u tim regijama ili državama, potrebno je sagledati cjelokupnu gospodarsku situaciju u zemlji i okruženju, također uzeti u obzir aktualne krize i promjene u politikama na svjetskoj ili regionalnoj razini, a koje mogu značajno utjecati na gospodarsko stanje neke regije ili države. S tim u vezi, trenutni problemi s kojima se Hrvatska suočava jesu i vanjske migracije, posebno iz pojedinih regionalnih područja Hrvatske gdje treba na vrijeme djelovati mjerama migracijske politike, politike tržišta rada, redistribucijskom populacijskom i regionalnom politikom.

Literatura

Knjige:

1. Družić, I. i J. Sirotković, *Uvod u hrvatsko gospodarstvo*, Zagreb, Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Politička kultura Zagreb, 2002.
2. Wertheimer-Baletić, A., *Stanovništvo i razvoj*, Zagreb, MATE d.o.o., 1999.

Poglavlja u knjizi:

1. Akrap, A., „Promjene broja i prostornog razmještaja stanovništva Hrvatske i županija“, u Puljiz, V., J. Tica i D. Vidović (ur.), *Migracije i razvoj Hrvatske - podloga za hrvatsku migracijsku strategiju*, Zagreb, Hrvatska gospodarska komora, 2014., str. 25.-74.
2. Akrap, A. i J. Gelo, „Stanovništvo i gospodarski razvoj“, u Družić, I. (ur.), *Hrvatski gospodarski razvoj*, Zagreb, Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu; Politička kultura Zagreb, 2003., str. 23.-56.
3. Lajić, I., „Migracije i demografski razvoj regije“, u Lajić, I. (ur.), *Migracije i regionalni razvoj Hrvatske*, Zagreb, Institut za migracije i narodnost, 2010., str. 11.-22.
4. Mesić, M., „Međunarodne migracije- teorijski pristupi“, u Puljiz, V., J. Tica i D. Vidović (ur.), *Migracije i razvoj Hrvatske - podloga za hrvatsku migracijsku strategiju*, Zagreb, Hrvatska gospodarska komora, 2014., str. 157.-174.
5. Mežnarić, S., „Novi analitički elementi u promišljanju migracija“, u Puljiz, V., J. Tica i D. Vidović (ur.), *Migracije i razvoj Hrvatske - podloga za hrvatsku migracijsku strategiju*, Zagreb, Hrvatska gospodarska komora, 2014., str. 175.-196.
6. Obadić, A., „Posljedice ekonomske krize na tržišta rada i mobilnost radne snage u EU i RH“, u Puljiz, V., J. Tica i D. Vidović (ur.), *Migracije i razvoj Hrvatske - podloga za hrvatsku migracijsku strategiju*, Zagreb, Hrvatska gospodarska komora, 2014., str. 131.-156.
7. Župarić-Iljić, D. i M. Bara, „Unutrašnje i vanjske migracije u Hrvatskoj: povijesni i suvremeni kontekst“, u Puljiz, V., J. Tica i D. Vidović, D. (ur.), *Migracije i razvoj Hrvatske - podloga za hrvatsku migracijsku strategiju*, Zagreb, Hrvatska gospodarska komora, 2014., str. 197.-212.

Članci u zbornicima radova:

1. Tica, J. i Ž. Bogdan, „Migracije kao indikator izvrsnosti življenja u Hrvatskoj – poredbena raščlamba razvojnih razdoblja“, u Grahovac, P. (ur.), *Znanstveni skup: Poljoprivreda i privredni razvoj povodom 80. godišnjice rođenja Akademika Vladimira Stipetića*, vol. 1. Zagreb, Ekonomski fakultet Zagreb Sveučilišta u Zagrebu, 2007., str. 285.-310.
2. Turk, I., „Dnevna cirkulacija (migracija) stanovništva u srednjim gradovima Hrvatske“, u Akrap, A., I. Čipin i M. Strmota, M. (ur.), *Demografija u Hrvatskoj, zbornik radova*. Zagreb, Ekonomski fakultet Zagreb, 2014., str. 477.-502.
3. Živić, D., „Prisilne (ratne) migracije kao čimbenik demografskih promjena u Hrvatskoj (1991.-2011.)“, u Akrap, A., I. Čipin i M. Strmota (ur.), *Demografija u Hrvatskoj, zbornik radova*. Zagreb, Ekonomski fakultet Zagreb, 2014., str. 297.-317.

Članci u časopisima:

1. Jennissen, R. „Causality Chains in the International Migrations System Approach“, *Population Research and Policy Review*, vol. 26, no. 4, 2007., str. 411.-436. Dostupno na <http://econpapers.repec.org/>, (pristupljeno 9. prosinca 2016.).
2. Klempić Bogadi, S. i I. Lajić „Suvremena migracijska obilježja statističkih jedinica Republike Hrvatske“, *Migracije i etničke teme*, vol. 30, no. 3, 2014., str. 437.-477. Dostupno na <http://hrcak.srce.hr/135719>, (pristupljeno 11. veljače 2017.).
3. Lovrinčević, Ž., Z. Marić i E. Rajh „Kako optimalno regionalizirati Hrvatsku?“, *Ekonomski pregled*, vol. 56, no. 12, 2005., str. 1109.-1160. Dostupno na <http://hrcak.srce.hr/10425>, (pristupljeno 11. veljače 2017.).
4. Maldini, P. „Politički i administrativni aspekti regije: regionalizam, regionalizacija i regionalna politika“, *Zbornik Sveučilišta u Dubrovniku*, vol. 1, no. 1, 2014., str. 125.-153. Dostupno na <http://hrcak.srce.hr/136523>, (pristupljeno 10. veljače 2017.).
5. Massey, D. S. et. al. „International migration theory: The North American case“, *Population and Development Review*, vol. 20, no. 4, 1994., str. 699.-751. Dostupno na <http://www.jstor.org/stable/2137660>, (pristupljeno 10. veljače 2017.).
6. Mrđen, S. i M. Friganović „The Demographic Situation in Croatia“, *Geoadria*, vol. 3, no. 1, 1998., str. 29.-56. Dostupno na <http://hrcak.srce.hr/9740>, (pristupljeno 10. veljače 2017.).

7. Nejašmić, I. i A. Toskić „Razmještaj stanovništva u Republici Hrvatskoj - dio općih demografskih i društveno-gospodarskih procesa“, *Geoadria*, vol. 5, no. 1, 2000., str. 93.-104. Dostupno na <http://hrcak.srce.hr/9725>, (pristupljeno 10. veljače 2017.).
8. Pejnović, D. i Ž. Kordej-De Villa "Demografski resursi kao indikator i čimbenik dispariteta u regionalnom razvoju Hrvatske", *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, vol. 24, no. 3, 2015., str. 321.-341. Dostupno na <http://hrcak.srce.hr/149872>, (pristupljeno 10. veljače 2017.).
9. Pejnović, D. „Depopulacija županija i disparitet u regionalnom razvoju Hrvatske“, *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, vol. 13., no. 4-5, 2004., str. 701.-726. Dostupno na <http://hrcak.srce.hr/16234>, (pristupljeno 09. veljače 2017.).
10. Stark, O. i J. E. Taylor „Migration Incentives, Migration Types: The Role of Relative Deprivation“, *The Economic Journal*, vol. 101, no. 408, 1991., str. 1163.-1178. Dostupno na <http://www.jstor.org/stable/2234433>, (pristupljeno 10. veljače 2017.).
11. Živić, D. „Demografske odrednice i posljedice starenja stanovništva Hrvatske“, *Revija za socijalnu politiku*, vol. 10, no. 3, 2003., str. 307.-319. Dostupno na <http://hrcak.srce.hr/30163>, (pristupljeno 9. veljače 2017.).

Zakoni, uredbe, odluke:

1. Narodne novine, Zakon o regionalnom razvoju Republike Hrvatske, Zagreb, Narodne novine d.d., br. 153/2009. Dostupno na http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2009_12_153_3746.html, (pristupljeno 13. veljače 2017.).
2. Narodne novine, Državni zavod za statistiku - Nacionalna klasifikacija prostornih jedinica za statistiku 2012. (NKPJS 2012.), Zagreb, Narodne novine d.d., br. 96/2012. Dostupno na http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2012_08_96_2161.html, (pristupljeno 12. veljače 2017.).
3. Narodne novine, Zakon o prebivalištu, Zagreb, Narodne novine d.d., br. 144/2012. Dostupno na http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2012_12_144_3072.html, (pristupljeno 6. veljače 2017.).

4. Narodne novine, Odluka o razvrstavanju jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave prema stupnju razvijenosti, Zagreb, Narodne novine d.d., br. 158/2013. Dostupno na http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_12_158_3313.html, (pristupljeno 10. veljače 2017.).
5. Narodne novine, Uredba o izmjeni zakona o prebivalištu, Zagreb, Narodne novine d.d., br. 158/2013. Dostupno na http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_12_158_3310.html, (pristupljeno 6. veljače 2017.).
6. Narodne novine, Zakon o regionalnom razvoju Republike Hrvatske, Zagreb, Narodne novine d.d., br. 147/2014. Dostupno na http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2014_12_147_2751.html, (pristupljeno 10. veljače 2017.).
7. Službeni list Europske unije, Ispravak Uredbe (EZ) br. 1059/2003 Europskog parlamenta i Vijeća od 26. svibnja 2003. o uspostavi zajedničkog razvrstavanja prostornih jedinica za statistiku (NUTS) (SL L 154, 21. lipnja 2003., posebno izdanje Službenog lista Europske unije 14/sv. 1, od 27. lipnja 2012.), L 363/186, 2014. Dostupno na <http://data.europa.eu/eli/reg/2003/1059/corrigendum/2014-12-18/oj>, (pristupljeno 13. veljače 2017.).

Internet izvori (različite vrste publikacija):

1. Čipin, I. et. al., *Stručna podloga za izradu Strategije prostornog razvoja Republike Hrvatske: „Demografski scenariji i migracije“*, Zagreb, Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet Katedra za demografiju, 2014. Dostupno na www.hzpr.hr, (pristupljeno 10. veljače 2017.).
2. Čizmović, Ž. et. al., *Projekt nomenklatura prostornih jedinica za statistiku*, Zagreb, Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, 2002. Dostupno na <https://vlada.gov.hr/UserDocsImages//Sjednice/Arhiva//25.%20-%205.d.pdf>, (pristupljeno 10. veljače 2017.).
3. Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, *Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2015.*, Zagreb, Državni zavod za statistiku, 2015. Dostupno na www.dzs.hr, (pristupljeno 18. studeni 2016.).

4. Državni zavod za statistiku, *Bruto domaći proizvod za Republiku Hrvatsku, NKPJS 2012.– 2. razina i županije u 2013., Priopćenje*, broj: 12.1.3., Zagreb, Državni zavod za statistiku, 2016a. Dostupno na http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2016/12-01-03_01_2016.htm, (pristupljeno 11. veljače 2017.).
5. Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, *Hrvatska u brojkama 2016.*, Zagreb, Državni zavod za statistiku, 2016b. Dostupno na www.dzs.hr, (pristupljeno 18. studeni 2016.).
6. Državni zavod za statistiku, *Migracija stanovništva Republike Hrvatske u 2015., Priopćenje*, broj: 7.1.2., Zagreb, Državni zavod za statistiku, 2016c. Dostupno na http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2016/07-01-02_01_2016.htm, (pristupljeno 6. prosinca 2016.).
7. Državni zavod za statistiku, *Procjene stanovništva Republike Hrvatske u 2015., Priopćenje*, broj: 7.1.4., Zagreb, Državni zavod za statistiku, 2016d. Dostupno na http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2016/07-01-04_01_2016.htm, (pristupljeno 11. veljače 2017.).
8. Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, *Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2016.*, Zagreb, Državni zavod za statistiku, 2016e. Dostupno na www.dzs.hr, (pristupljeno 25. prosinca 2016.).
9. Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, *Žene i muškarci u Hrvatskoj 2016.*, Zagreb, Državni zavod za statistiku, 2016f. Dostupno na www.dzs.hr, (pristupljeno 17. studeni 2016.).
10. Državni zavod za statistiku, *Bruto domaći proizvod za Republiku Hrvatsku, NKPJS 2012.– 2. razina i županije u 2014., Priopćenje*, broj: 12.1.3., Zagreb, Državni zavod za statistiku, 2017. Dostupno na http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2017/12-01-03_01_2017.htm, (pristupljeno 20. veljače 2017.).
11. Đokić, I. et. al., *Analitička podloga za izradu Strategije regionalnog razvoja Republike Hrvatske*, Zagreb, Ekonomski institut Zagreb, 2015. Dostupno na https://razvoj.gov.hr/UserDocsImages/O%20ministarstvu/Regionalni%20razvoj/razvojne%20strategije/DODATAK%201.-Analiticka%20podloga_2015_Studija.pdf, (pristupljeno 11. veljače 2017.).
12. Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije, *Nacr 03 - Strategija regionalnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje do kraja 2020.*, Zagreb,

2016. Dostupno na
<https://razvoj.gov.hr/UserDocsImages//O%20ministarstvu/Regionalni%20razvoj/razvojne%20strategije//Nacrt%20prijedloga%20Strategije%20regionlanog%20razvoja%20RH%20za%20razdoblje%20do%20kraja%202020.%20godine.pdf>,
(pristupljeno 12. veljače 2017.).
13. Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije, *Indeks razvijenosti*, [website], 2017a. <https://razvoj.gov.hr/o-ministarstvu/djelokrug-1939/regionalni-razvoj/indeks-razvijenosti/112>, (pristupljeno 10. veljače 2017.).
14. Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije, *Vrijednost indeksa razvijenosti i pokazatelja za izračun indeksa razvijenosti*, [website], 2017b. <https://razvoj.gov.hr/o-ministarstvu/djelokrug-1939/regionalni-razvoj/indeks-razvijenosti/vrijednosti-indeksa-razvijenosti-i-pokazatelja-za-izracun-indeksa-razvijenosti-2013/3214>, (pristupljeno 10. veljače 2016.).
15. Ravlić, S. (ur.), *Hrvatska enciklopedija - demografija*, Zagreb, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2016a., Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=14510>, (pristupljeno 14. listopada 2016.).
16. Ravlić, S. (ur.), *Hrvatska enciklopedija - demografski razvoj*, Zagreb, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2016b., Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=14514>, (pristupljeno 14. listopada 2016.).
17. Ravlić, S. (ur.), *Hrvatska enciklopedija - domaći proizvod*, Zagreb, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2016c., Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=15820>, (pristupljeno 4. veljače 2017.).
18. School, J., „Determinants of International Migration: Theoretical Approaches and Implications for Survey Research“, u Van der Erf, R. i L. Heering (ur.), *Causes of International Migration, Proceedings of a Workshop, Luxembourg, 14-16 December 1994*, Luxembourg, Office for Official Publications of the European Communities, Brussels, ESCS-EC-EAEC, 1995., str. 3.-14., Dostupno na: <https://books.google.hr/books?isbn=0788126849>, (pristupljeno 01. veljače 2017.).

Popis tablica

Tablica 1. Stanovništvo u Republici Hrvatskoj prema popisima stanovništva, u razdoblju od 1961. do 2011. godine	17
Tablica 2. Stanovništvo prema popisima u razdoblju od 1971. do 2011. godine, po županijama Republike Hrvatske i NUTS 2 regijama.....	19
Tablica 3. Stanovništvo Republike Hrvatske - procjena sredinom godine i prirodno kretanje, u razdoblju od 1974. do 2015. godine	22
Tablica 4. Prirodno kretanje stanovništva u 2015. godini, po županijama Republike Hrvatske i NUTS 2 regijama.....	24
Tablica 5. Vanjska migracija stanovništva u razdoblju od 2000. do 2014. godine....	28
Tablica 6. Vanjska migracija stanovništva Republike Hrvatske u razdoblju od 2006. do 2015. godine.....	30
Tablica 7. Doseљeno i odseljeno stanovništvo u i iz Republike Hrvatske po zemljama državljanstva, od 2011. do 2015. godine	31
Tablica 8. Vanjska migracija stanovništva Republike Hrvatske u 2015. godini prema zemlji podrijetla/odredišta i državljanstvu	35
Tablica 9. Vanjska migracija stanovništva po županijama i NUTS 2 regijama Republike Hrvatske, u razdoblju od 2011. do 2015. godine.....	37
Tablica 10. Unutarnja migracija stanovništva Republike Hrvatske prema području preseljenja, u razdoblju od 2006. do 2015. godine.....	40
Tablica 11. Unutarnja migracija stanovništva Republike Hrvatske u 2015. godini prema području doseљjenja i odseljenja po županijama i NUTS 2 regijama.....	43
Tablica 12. Ukupan broj zaposlenih u Republici Hrvatskoj od 2006. do 2015. godine.	48
Tablica 13. Zaposleni u poslovnim subjektima, stanje 31. ožujka 2015. godine, po županijama i NUTS 2 regijama Republike Hrvatske.....	49
Tablica 14. Nezaposlenost u Republici Hrvatskoj od 2011. do 2015. godine.....	51
Tablica 15. Nezaposlenost i zapošљavanje u 2015. godini, po županijama i NUTS 2 regijama Republike Hrvatske	52

Tablica 16. Bruto domaći proizvod za Republike Hrvatske, godišnji obračun, u razdoblju od 2006. do 2015. godine	55
Tablica 17. Bruto domaći proizvod za Republiku Hrvatsku, NUTS 2 regije i županije u 2014. godini, u tekućim cijenama.....	57
Tablica 18. Indeks razvijenosti po županijama Republike Hrvatske za 2013. godinu..	62
Tablica 19. Sintetizirani prikaz odabranih demografskih pokazatelja i pokazatelja gospodarskog razvoja (2015. godine)	67

Sažetak

Postupnim ukidanjem ograničenja na protok dobara, usluga, ljudi i kapitala među državama, otvaraju se šire mogućnosti za migracije stanovništva, uz jednostavniji pristup informacijama i područjima s boljim uvjetima života. Migracije nije dovoljno promatrati samo na razini pojedinih država, budući da se danas mogu izdvojiti regionalna područja specifična prema svojim migracijskim tijekovima koji posljedično utječu na gospodarski rast i razvoj samih regija, ali i na nacionalnu razinu. Cilj rada je analizirati utjecaj regionalnih migracija na gospodarski razvoj na primjeru Republike Hrvatske, pri čemu se polazi od hipoteze da promjena demografske slike Republike Hrvatske koja je nastala zbog mehaničkog kretanja stanovništva posljedično utječe na gospodarski razvoj Republike Hrvatske i njezinih regija. Temeljem provedene analize može se zaključiti da vanjske i unutarnje migracije utječu na demografsku i gospodarsku sliku zemlje i regije iz koje se emigrira, ali i zemlje i regije u koju se imigrira. Izraženi migracijski tijekovi iz pojedinih regionalnih područja Hrvatske, imaju značajne implikacije za regionalni i nacionalni gospodarski razvoj budući da se ujedno radi i o područjima koja obiluju specifičnim resursima kojima na taj način prijeti razvojno zaostajanje u dugom roku. Unutarnje migracije značajno su utjecale na prostornu raspodjelu stanovništva u Republici Hrvatskoj, što je pridonijelo polarizaciji. Analizom je također potvrđeno da se prirodne i mehaničke demografske promjene nalaze u „začaranom krugu“ sa gospodarskim promjenama, što zahtijeva pravovremeno djelovanje mjerama migracijske politike, politike tržišta rada, redistribucijskom populacijskom i regionalnom politikom.

Ključne riječi: demografija, migracije, regija, gospodarski razvoj

Summary

Gradual elimination of restrictions on flow of goods, services, people and capital between two countries, opens up greater possibilities of people migrating to areas with easier access to information and better living conditions. It is not enough to study migration levels of a specific country, but also of regional areas that exhibit specific migration flows consequently affecting the economic growth and development of the regions themselves, including the entire nation. The goal of this thesis is to analyze the impact of regional migration on economic development of Croatia, starting with the hypothesis that changes in the demographic trends in Croatia, caused by the mechanical movement of population, had an impact on the economic development of Croatia and its regions. Based on this analysis, we can conclude that external and internal migration affect the demographic and economic situation in the country and the region from which people emigrate, but also in the countries and regions to which people migrate. Migration flows from several Croatian regions have significant implications on regional and national economic development since they affect specific resource-rich areas, which might have implications on lagging in development in the long run. It is confirmed that internal migrations assessed the spatial distribution of population and further polarisation in the Republic of Croatia. Natural and mechanical demographic changes are a part of a "vicious circle" with economic changes, which requires timely action through different instruments of migration policy, labor market policy, redistributive population and regional policy.

Key words: demography, migration, region, economic development